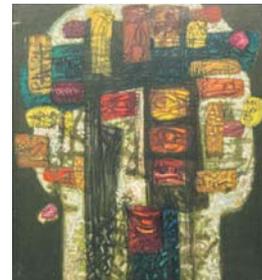

Выключнасць
рэдкага
і нязвыклага
стар. 5

Сталы
знак
якасці
стар. 6

Асэнсаванне,
інтэрпрэтацыя,
недасказанасць
стар. 13

Сапраўдныя гарантыі прагрэсу

Фота Кастуся Дробава.

Падчас работы пленума.

На старонках штотыднёвіка неаднаразова ўзнімаліся пытанні аб важнасці дзіцячай кнігі, яе выключнай ролі не толькі ў развіцці ўсёй мастацкай літаратуры, але і ў выхаванні здаровага грамадства. Добрая дзіцячая кніга, удумлівае чытанне — вось, на нашу думку, сапраўдныя гарантыі прагрэсу. Аднак сёння, у век засілка сацыяльных сетак і новых камунікацыйных сродкаў, існуе рызыка поўнага адмаўлення дзецьмі і падлеткамі не проста папяровай кнігі, але і мастацкага слова як такога. Трэба прызнаць, кнігі пакуль відавочна саступаюць у канкурэнцыі за ўвагу юных чытачоў. На жаль, сёння моладзь усё радзей звяртаецца да чытання як да спосабу бавіць час.

Чаму так адбываецца? Як гэтую сітуацыю выправіць? Якой кнігай зноў прыцягнуць увагу? Якім крытэрыям яна павінна адпавядаць і чаму навуча- а якія, наадварот, раскрыты недастаткова? Якое значэнне мае дыялог паміж пісьменнікам і юнай аўдыторыяй? Якое месца займае школа ў падрыхтоўцы кваліфікаваных чытачоў? Як зрабіць урок чытання цікавым? Як папулярызаваць дзіцячыя кнігі? Нарэшце, як на сітуацыю ўплывае літаратурна-мастацкая крытыка?

Да вырашэння гэтых і іншых пытанняў дапамог наблізіцца пашыраны пленум праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, прысвечаны тэме развіцця сучаснай дзіцячай літаратуры і дзіцячага кнігавядання.

«ЛіМ»-акцэнт

Афіцыйна. Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка падпісаў Указ № 429 «Аб дзейнасці спецыяльных фондаў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь». Дакумент накіраваны на забеспячэнне адаснавай дзяржаўнай падтрымкі найлепшых прадстаўнікоў адоранай і таленавітай моладзі, стварэнне спрыяльных умоў для далейшага развіцця іх навуковага і творчага патэнцыялу, стымуляванне маладзёжных ініцыятыў на карысць краіны. Указам прадугледжваецца ўдасканаленне механізму падтрымкі таленавітай і адоранай моладзі спецыяльнымі фондамі Прэзідэнта і замацаванне найвышэйшага статусу ўладальнікаў узнагарод Кіраўніка дзяржавы. Выключаюцца залішняя дэталізацыя і дубліраванне асобных норм, прызначаюцца страціўшымі сілу дзевяць нарматыўных прававых актаў, якія рэгулююць пытанні дзейнасці фондаў, устанавляюцца фіксаваныя фінансавыя расходы бюджэту на гэтыя мэты, удакладняецца парадак фарміравання і выдання банкаў даных адоранай і таленавітай моладзі.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў Рэспубліканскае дзяржаўна-грамадскае аб'яднанне «Беларускае таварыства «Веды»» з 75-годдзем. «Увабраўшы ў сябе шматвяковыя традыцыі беларускага асветніцтва і найлепшы вопыт савецкага руху інтэлектуалаў, ваша арганізацыя стала ініцыятарам прарыўных ідэй і папулярызаванай ведаў сярод насельніцтва. Гэта вынік упартай стваральнай працы тысяч арышчых і таленавітых людзей з актыўнай жыццёвай пазіцыяй, меркаванню якіх даяраюць. Сярод іх — вядомыя вучоныя, дзяржаўныя і грамадскія дзеячы, выдатныя спартсмены, майстры культуры і мастацтва», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка падкрэсліў, што аб'ектыўная і ўмела пададзеная інфармацыя заўсёды запатрабавана — асабліва цяпер, калі яна з'яўляецца не толькі крыніцай навуковай ісціны і назапашанага вопыту, але і інструментам уплыву. «Ганаруся, што даяраюць працаваць у беларускіх «Ведэх» і на асабістым прыкладзе спазнаць майстэрства пераканання і публічнага дыялогу з шырокай аўдыторыяй», — адзначыў Кіраўнік дзяржавы.

Меркаванне. Дзяржава падтрымлівае айчынным кінематограф. Аб гэтым на цырымоніі ўшанавання дзеячаў культуры за нагоды 98-годдзя беларускага кінематографа ў комплексе «Дыспэрсіў Хол» заявіў генеральны дырэктар Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» Уладзімір Карачэўскі. У беларускага кінематографа ёсць будучыня, упэўнены ён. «Мы здымаем кіно, уваходзім у капірудакцыю, пачынаем знаходзіць новых сяброў за мяжой. Нашы фільмы паказваюць не толькі на традыцыйным для нас рысейкім рынку, але і па ўсім свеце. Мы ўдзелнічаем у міжнародных кінафестывалях, робім свой фестываль. Пачынаем шчыльна працаваць з маладым пакаленнем, бо адчуваем, што трэба тэрмінова даваць ім магчымасць крыху абнавіць нашу кінасферу», — распавёў гендырэктар кінастудыі.

Навінка. Кодэкс кананічнага права — адзін з асноўных прававых дакументаў каталіцкай царквы — упершыню выдадзены ў перакладзе з лацінскай на беларускую мову. Урачыстая прэзентацыя кнігі адбылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, піша БелТА. Як растлумачыў на прэзентацыі апостальскі нунцыў у Рэспубліцы Беларусь арцыбіскуп Антэ Ёзіч, беларускі пераклад апублікаваны з арыгінальнай лацінскай версіяй і ўключае ўсе папраўкі, якія каталіцкі касцёл унёс у апошнія гады, асабліва за час цяперашняга пантыфіката папы Францішка. Ён выказаў надзею, што выданне Кодэкса кананічнага права на беларускую мову аблегчыць вывучэнне Бібліі і заканадаўства касцёла, а таксама стане доказам імкнення каталіцкага касцёла ўключацца ў рэальнасць, у якой ён жыве, узбагаціць хрысціянскім духам для дабрабыту беларускага народа.

Юбілей. Гомельскі дзяржаўны цырк адзначае 50-годдзе праграмай «Каралеўскі цырк», інфармуе БелТА. Прывітальныя адрасы ў гонар знакавай даты накіравалі калектыву прэм'ер-міністр Раман Галоўчанка і старшыня Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Наталля Качанова. Шчырыя словы і пажаданні накіраваў старшыня Гомельскага аблвыканкама Іван Крупко. Міністр культуры Анатоль Маркевіч таксама павіншаваў калектыв Гомельскага дзяржаўнага цырка з 50-гадовым юбілеем. Найлепшым супрацоўнікам ён уручыў узнагароды. «Гомельскі цырк упэўнена крочыць у нагу з часам, вырашаючы вельмі важныя задачы па фарміраванні новых праграм з удзелам беларускіх артыстаў і легендарных аматарскіх калектываў і студый, папярэючы межы супрацоўніцтва з замежнымі цыркавымі кампаніямі, у першую чаргу з нашымі калегамі з Расіі», — сказаў Анатоль Маркевіч.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

прэзентацыі

Экзістэнцыя і вяргіні Коласа

У назве прэзентацыі нумаральманаха «Роднага слова», прымеркаванага да 140-годдзя класіка, — «Якуб Колас: з XX стагоддзя ў XXI» — арганізатары сустрэчы імкнуліся падкрэсліць сучаснасць гэтага аўтара і незвычайную навуковую цікавасць, што не перастаюць выклікаць яго жыццё і творчасць.

Як зазначыла на пачатку мерапрыемства галоўны рэдактар «Роднага слова» Наталля Шапран, тэма Якуба Коласа ніколі не пакідала старонак выдання.

— Прэзентаваны фармат часопіса-альманаха дае магчымасць рэдакцыі падаць сваю версію сучаснага коласазнаўства, — дзелялася Наталля Шапран. — Многія публікацыі аб'яднаны тэматычнай тоеснасцю, некаторыя даследчыцкія аспекты перайшлі з папярэдняга альманаха, купалаўскага, у коласаўскі: мовазнаўчая дзейнасць класікаў у Інбелкультуце, гісторыя хатніх бібліятэк літаратараў, іх мінскія адрасы, асабістацы гумару, партрэтнае ўвасабленне ў жывапісе, творчасць у тэатральным мастацтве і іншыя...

Некаторыя аўтары альманаха распавядалі пра свае даследчыцкія пошукі. Так, Віктар Жыбуль, аўтар пастаяннай рубрыкі на старонках выдання, звярнуў увагу на тое, што ў яго публікацыях спалучаюцца літаратурназнаўчы і краязнаўчы пачаткі. Што тычыцца Коласа, то, як прасачыў

навукоўца, у творчасці песьняра ёсць апісанні многіх знакавых мінскіх будынкаў: з імі звязаныя як прыемныя, так і трагічныя моманты яго біяграфіі.

Пра трыццацігадовае супрацоўніцтва з часопісам распавядала Вера Міцкевіч. Першы галоўны рэдактар Міхась Шавыркін разгледзеў у ёй даследчыцкі патэнцыял і прапанаваў стаць аўтарам навуковых публікацый. Вера Міцкевіч расказала пра пераемнасць традыцый і дыялог паміж аўтарам і рэдактарам як паказчык высокай культуры, а таксама гісторыю знаходкі кніжкі Я. Коласа ў калекцыі рырэгатаў Пітра Краўчанкі, падпісанай невядомай асобе, яе загадкавасць натхніла на

разблытанне рэбуса старонак жыцця пісьменніка.

Адным з найцікавейшых выступленняў стаў расповед Анатоля Трафімчыка. Ён падзяліўся ўспамінамі пра тое, як нечакана адкрыў для сябе ў іншым святле зборнік «Песні жальбы». Даследчык прапанаваў разглядаць зборнік не як песні долі-нядолі сялянскага жыцця, а як выданне маладэрніскага плана ў фармаце жыццятворчасці. То-бок, не забываючы пра асноўныя тэмы сваёй творчасці, Колас канцэнтравалася на сабе як на феномене мастацтва: пачынаючы распавядаць пра родную старонку, паэт звужаў фокус да сваёй асобы як носьбіта філасофіі экзістэнцыялізму... Трэба заўважыць, што ідэі экзістэнцыялізму прыйшлі да нас толькі пасля Першай сусветнай вайны, а зборнік «Песні жальбы» пабачыў свет у 1910 годзе...

Ад імя дырэктара Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа (дзе і адбылася сустрэча) Ірыны Маіяс выказалі падзяку рэдакцыі часопіса «Роднае слова» і яго галоўнаму рэдактару Н. Шапран за падрыхтоўку і выданне лістападаўскага і снежаньскага нумароў, прысвечаных 140-годдзю класікаў беларускай літаратуры.

Разыначкай свята стаў падарунак у фонды ўстановы арыгінальнага здымка Якуба Коласа — на ім класік у поўны рост каля сваёй сядзібы, побач з кустом вяргіні. Фатаграфія захоўвалася ў архіве часопіса «Роднае слова».

Яна БУДОВІЧ

праекты

Любімае — творчасць Багдановіча

У выдавецтва «Мастацкая літаратура» у 2021 годзе томікам «Выбраныя творы» Максіма Багдановіча была распачата новая кніжная серыя «Народная бібліятэка». Тыраж выдання ў 2021 годзе склаў 1000 экзэмпляраў.

Вось як патлумачылі нарадзэнне новага праекта самі выдаўцы: «...народна таму, што змест кніг складаюць творы, якія прапаноўваюць уключыць самі чытачы. Свае меркаванні выказваюць настаўнікі, студэнты, пісьменнікі, навукоўцы, бібліятэкары і г. д. — праз асабістае апытанне і інтэрнэт-галасаванне. У выніку ў зборнік «Максім Багдановіч. Выбраныя творы» ўвайшлі амаль усе паэтычныя творы, пераклады і мастацкая проза гэтага таленавітага паэта, празаіка, крытыка, публіцыста, перакладчыка і самага маладога класіка беларускай літаратуры...»

З таго часу «Выбраныя творы» класіка беларускай паэзіі яшчэ перавыдаваліся. Агульны наклад склаў 2000 экзэмпляраў. Калі меркаваць сённяшнімі ўяўленнямі, то і ў гэтым — добры прыклад чытацкага стаўлення да класікі. У прамове да кнігі дырэктар выдавецтва «Мастацкая

літаратура» адзначае наступнае: «...Вынікі апытання засведчылі, што сярод сваіх самых любімых твораў Багдановіча рэспандэнты часцей за ўсё называлі яго «Раманс», які, пакладзены на музыку Сымонам Рак-Міхайлоўскім, стаў знакамітай песьняй «Зорка Венеры», сучаснаму слухачу найперш вядомай у выкананні ансамбляў «Песняры» і «Сябры». На жаль, год напісання верша невядомы (упершыню ён быў надрукаваны ў зборніку «Вянок»), як дакладна невядома і тое, каму прысвечаны гэтыя шчымыя радкі. Многія даследчыкі творчасці Багдановіча лічаць, што адрасат — Ганна Рафаілаўна Кукуева, з якой паэт пазнаёміўся падчас вучобы ў Яраслаўскай мужчынскай гімназіі, дзе разам з ім вучыўся яе брат Мікалай. Ганне Кукуевай Багдановіч прысвядзіў у «Вянку» раздзел «Мадонны», пазначыўшы яе імя крыптонімам «А. Р. К.», а таксама іншыя творы — лішняя сведчанне таго, што пачуцці паэта да яе былі вельмі шчырыя і глыбокія. Вось толькі хаканне маладога паэта не стала ўзаемным: Ганна неўзабаве паступіла ў Пецярбургскую кансерваторыю. А ў 1914 годзе выйшла замуж за Максімавага аднакласніка па гімназіі — Івана Лілеева».

Мікола БЕРЛЕЖ

акцыі

Падарунак для пісьменнікаў

Акцыя «Разам з кнігай мы расцём» прыпала на перадсвяточны час, калі так важна дарыць падарункі і атрымліваць прыемныя сюрпрызы! На свяде «Чароўнай зімы перавон», якое ладзіла Брэсцкая гарадская дзіцячая бібліятэка, былі падведзены вынікі конкурсу кніжных закладак «З любоўю да чытання», прымеркаванага да Года гістарычнай памяці і юбілеяў класікаў Я. Купалы і Я. Коласа.

Ярка і арыгінальна аформленыя кніжныя закладкі сталі сапраўдным падарункам для пісьменнікаў, а пераможцы конкурсу, вучанцы СШ № 15 г. Брэста Валерыя Герасімчук, Кіра Дубіна і Ксенія Хіль, атрымалі ад Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі дыпломы і памятныя падарункі.

Падчас адкрыцця выстаўкі работ навучэнцаў гарадскіх мастацкіх студый загадчыца аддзела выўяўленняў і докаратыўна-прыкладнога мастацтва ДУА «Цэнтр дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі г. Брэста» Ніна Абрамчык узнагародзіла таленавітую юную спявачку і мастачку Еўдакію Хівук дыпломам першай ступені рэспубліканскай выстаўкі «Пад небам сінім». Яна падкрэсліла, што творчы праект таксама быў прымеркаваны да юбілею народных паэтаў Я. Купалы і Я. Коласа.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

конкурсы

Запрашаем да ўдзелу!

Мінскае гарадское аддзяленне ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі» запрашае членаў сталічнага аддзялення СПБ да ўдзелу ў конкурсе на прысуджэнне літаратурных прэмій за 2021—2022 гады ў наступных намінацыях:

- «Проза» — прэмія імя Івана Шамякіна;
 - «Паэзія» — прэмія імя Максіма Танка;
 - «Публіцыстыка» — прэмія імя Івана Новакава;
 - «Літаратура для дзяцей і падлеткаў» — прэмія імя Янкі Маўры;
 - «Найлепшы дэбют» — прэмія імя Максіма Багдановіча.
- Права вылучэння кніг на літаратурныя прэміі маюць як самі аўтары, так і творчыя арганізацыі, выдавецтвы, бібліятэкі, рэдакцыі літаратурна-мастацкіх выданняў, профільныя навуковыя і педагагічныя ўстановы.
- Для ўдзелу ў конкурсе падаецца пісьмовая заяўка, адзін экзэмпляр кнігі і рэцэнзіі, водкулі (пры наяўнасці). Матэрыялы і кнігі, выдадзеныя ў 2021—2022 гадах, прымаюцца да 1 сакавіка 2023-га.
- Урачыстае пад'ядзненне вынікаў конкурсу з уручэннем дыпломаў і прэмій адбудзецца ў красавіку 2023 г.

Старшыня МГА СПБ Міхась ПАЗНЯКОЎ

імпрэзы

Знайсці свайго чытача

У Маскве ў Асацыяцыі саюзаў пісьменнікаў і выдаўцоў прайшоў творчы вечар беларускага і расійскага празаіка і публіцыста Алеся Кажадуба.

курсы ў Маскве, з 1990-га жыве ў Расіі. Працаваў у выдавецтве «Советский писатель», «Літаратурной газете». Выдаў цэлы шэраг адметных, яркіх кніг, якія знайшлі свайго чытача.

На вечары ў Асацыяцыі саюзаў пісьменнікаў і выдаўцоў сваімі развагамі пра творчасць Алеся Кажадуба падзяліліся старшыня Асацыяцыі пісьменнік і журналіст Сяргей Шаргуноў, расійская паэтэса, літаратуразнаўца, аўтар многіх артыкулаў, прысвечаных беларускай літаратуры, Любоў Турбіна, паэт, празаік, крытык і кінасцэнарыст Міхаіл Папоў, празаік, крытык, паэт, публіцыст Сяргей Казначэў, пераклад-

чык, паэт Сяргей Главюк, этнолаг, этнасацыялаг, юрыст, намеснік старшын ФНКА «Беларусы Расіі» Раман Чарвонцаў, паэт, перакладчык, літаратурны крытык Рыгор Пяўцоў... Вяла вечар вядомага расійскага літаратуразнаўца Лола Званарова.

У Маскве заўжды стала пражывалі многія з паэтаў і празаікаў, якія пісалі па-беларуску. Сярод іх — Канстанцыя Буילו, рабочы паэт Іван Летка... Чаму б не скласці анталагічнага характару зборнік, у якім адлюстравіць творчасць пісьменнікаў — ураджэнцаў Беларусі ў Маскве і ў Расіі ўвогуле?..

Сяргей ШЫЧКО

спадчына

Шчырыя словы ў адрас земляка

Ёсць людзі, якія саграваюць сваім цяплом усіх, хто іх акружае. Такім застаўся ў памяці землякоў баранавіцкі паэт Алякс Корнеў. У дзень нараджэння творцы ў Баранавіцкай цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя В. Таўла прайшлі «Корнеўскія чытанні» — сумесны праект бібліятэкі, Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі і літаратурна-музычнай гаспадарніцы «Крыніца». Ініцыятарам штогадовых сустрэч выступае Раіса Раманчук — кіраўнік «Крыніцы», член СПБ і Міжнароднай асацыяцыі пісьменнікаў і публіцыстаў.

Відэаролік, падрыхтаваны бібліятэкарамі, дазволіў удзельнікам сустрэчы яшчэ раз пагартчаць старонкі «жывіцёвага фотаальбома» Алеся Касьянавіча, пачуць вершы ў яго выкананні.

Успомніць таленавітага паэта і сціплага чалавека прыйшлі родныя і блізкія, сябры, баранавіцкія творцы. Вечар быў напоўнены паэзіяй і музыкой. Пранікнёна гучалі песні на словы Алеся Корнева ў выкананні ансамбля настаўнікаў сярэдняй школы № 21 «Primavera» і Ірыны Мезенцавай-Здановіч.

Бібліятэка заўсёды была рада Алеся Касьянавічу як чытачу, найлепшаму сябру і жаданаму гасцю, ад сустрэчы з якім звычайны дзень становіцца асаблівым.

Надзея КШПЕЛЬ,
вядучы бібліятэкар аддзела абслугоўвання і інфармацыі ЦПБ імя В. Таўла
Фота Алены АЛЬПЯРОВІЧ

Падчас сустрэчы прагучала шмат шчырых слоў у адрас Алеся Касьянавіча. Прысутныя ўспомнілі жыццёвы і творчы шлях паэта. Ён быў няпросты: ваеннае дзяцінства, школьныя гады, навучанне ў медыцынскім інстытуце, праца на працягу 33 гадоў у скурна-венералагічным дыспансеры. Пасля выхаду на пенсію ён натхнёна займаўся лясной скульптурай, але найбольш праявіў сябе ў літаратуры. І гэта не засталася незаўважаным: Алеся Корнеў адзначаны Брэсцкай абласной літаратурнай «Мядойвай прэміяй» (2009) і абласной літаратурнай прэміяй імя Уладзіміра Калеснікі (2011). З-пад пера Алеся Касьянавіча выйшлі 32 зборнікі, у якіх ён з пяшчотай пісаў аб жанчын, Радзіме, роднай мове і прыродзе. Паэт нястомна дзяліўся сваёй творчасцю падчас шматлікіх сустрэч, якія праходзілі не толькі ў Баранавічах, але і ў іншых гарадах.

Шчырыя, прасякнутыя светлым сумам, словы прагучалі ад дырэктара Цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы горада Баранавічы Таццяны Рудкоўскай і яе супрацоўнікаў.

стасункі

Маякі сяброўства

14 снежня ў Дзіцячай бібліятэцы № 16 адбылася сустрэча выхаванцаў сталічнага дзіцячага садка № 425 з равеснікамі з гарадоў Шчолкава і Ніжняга Тагіла. Мерапрыемства прайшло ў анлайн-фармаце. Клопат па тэхнічнай падтрымцы ўзяла на сябе супрацоўніца бібліятэкі Аляся Ціткова, а мадэратарам і вядучай анлайн-знаёмства выступіла член Мінскага гарадскога аддзялення СПБ паэтэса Іна Фралова.

распаваля пра кнігу Іны Фраловай «Андрэйкава лета». На экране з'явіліся цёплыя яркія малюнкi з героямі апаўдзіннаў кніжкі.

Падмаскоўе падключылася з дзвюх устаноў — дзіцячай бібліятэкі і дзіцячага садка № 25 «Малышок». З уступным словам выступілі супрацоўнікі Шчолкаўскай цэнтральнай бібліятэкі. Яны паказалі гасцявую палічку з кніжкамі сучасных беларускіх аўтараў — Алены Стэльмах, Міхася Пазнякова, Волгі Сакаловай, Ірыны Тулупавай, Валеры Ісакавіч, Іны Фраловай. Дзіцячы садок для сустрэчы зняў відэаролік, на якім маленькія чытачы знаёмяць усіх удзельнікаў маста сяброўства з любімымі месцамі горада, расказваюць пра сябе і інтарэсы.

А Мінск паказаў слайды з выявамі Нацыянальнай бібліятэкі, помніка на Плошчы Перамогі, Мінскіх варот. У кароткім экскурсе ўдалося пазнаёміць сяброў са знакавымі для беларускай літаратуры пісьменнікамі — Купалам, Коласам, Багдановічам.

Пісьменнік і выдавец Міхаіл Дзервянка пазнаёміў аўдыторыю з дзіцячым часопісам «Сказочный журнал». Міхаіл Андрэевіч прачытаў выселы верш пра зімовыя забавы. А выхаванцы дзіцячага садка № 425 прачыталі вершы Ніны Галіноўскай і Іны Фраловай.

Юлія ГРАБЯНЁК

фестывалі

Сакаталі байкі

Грэх сядзець у запечку, калі фестываль гумару прызымліўся ў мястэчку! На раённы фэст «Месцячковыя забавы» ў Бярэзінскую гарадскую бібліятэку сышліся і з'ехаліся — ад райцэнтра да аграгарадка — дружнай, высялай грамадой прыхільнікі дасціпнага гумару, трапнага беларускага слоўца і самабытнага моўнага і спеўнага фальклору.

Падставай для фестывальнай талка стаў салідны 115-гадовы юбілей мясцовага сатырыка Міхася Скрыпкі, якога ў народзе называюць другім Кандратам Крапівой. Яркі сатырычны талент земляка і сёння не страчвае сваёй актуальнасці і пераклікаецца з самабытнай творчасцю бярэзінскіх аматараў гумарыстычнага жанру Барыса Манцэвіча, Ігната Сабчука, Аняна Вераб'я, Геруды Шчур, Анатоля Пальчыны. Запущаны на свяце сатырычны калаурот даў добры плён. Дробненька смяялася прыпеўка, як балалайка сакаталі байкі, гучаў верхык-вяселун, заліваўся на ўсе зыкі галасісты гармонік, здзіўлялі дзяркатасца пароды. Найлепшыя жартаўнікі Таццяна Верамейчык і Ніна Ермаловіч атрымалі спецыяльныя пазалочаны «кубкі гумару» Міхася Скрыпкі.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ

«ЛіМ»-люстэрка

Форум творчай і навуковай інтэлігенцыі дзяржаў — удзельніц СНД завяршыў сваю работу, гаворыцца на сайце Міністэрства культуры Беларусі. Удзельнікі XV Форуму заявілі аб неабходнасці ўмацавання гуманітарнага супрацоўніцтва і захаванне духоўных сувязей паміж народамі Садружнасці. Гэта адзначана ў рэзалюцыі, прынятай па выніках двух дзён работы форуму ў сталіцы Узбекістана. У сустрэчах прынялі ўдзел дзесяці навукі, культуры, адукацыі краін Садружнасці, кіраўнікі міністэрстваў і ведамстваў, прадстаўнікі міждзяржаўных структур, міжнародных арганізацый і грамадскіх аб'яднанняў. Работа была арганізавана ў фармаце пленарнага пасяджэння, агульнай дыскусійнай сесіі «Культурнага спадчына краін Садружнасці», дыскусійных пляцовак «Навукова-адукацыйная супольнасць краін СНД», «Найноўшы культурны код СНД: вектары развіцця супрацоўніцтва», «Літаратура краін Садружнасці — новыя механізмы інтэграцыі», «Супрацоўніцтва моладзі краін Садружнасці».

Лаўрэатам расійскай літаратурнай прэміі «Большая сказка» імя Эдуарда Успенскага стала аўтар дзіцячай кнігі «Дзед — Сто Бед. Казкі дзеда Ірышы і бабулі Глашы» Алена Панамарова, перадае РІА «Новости». Твор складаецца з прыказак і прыгаворак. Іх па чарзе расказваюць бабуля і дзядуля. Сюжэтная лінія будзеца вакол звычайных, бытавых сітуацый, якія прымаюць нечаканы абарот. Напрыклад, дзед ідзе на рыбалку, а злоўленая кашчавая рыбка вырастае да памераў акулы, пакуль яе неслі дадому. У казках Алены Панамаровай сустракаюцца такія персанажы, як Калабок, воўк, гусі, якія дадаюць небыліцам як рэальнасці, так і казачнасці.

Фотапартрэт Жоржа Дантэса, выкананы ў Парыжы праз 28 гадоў пасля фатальнай дуэлі з Аляксандрам Пушкіным, быў прададзены на аукцыёне за 340 тысяч рублёў, інфармуе «ЛітФонд». Візітоўка зроблена ў 1865 годзе ў майстэрні Андрэ Дыздэры, фатограф Напалеона III. Усяго на аукцыёне «Фатаграфія другой паловы XIX — пачатку XXI стагоддзя» было прададзена больш за 230 рэдкіх здымкаў. Удзельнікі аукцыёну нашмат перавысілі пачатковы кошт большасці лотаў. Так, кошт партрэта Жоржа Дантэса вырас больш чым у тры разы. Першапачаткова ён склаў 95 тыс. рублёў. На дуэль з рускім паэтам Жорж Дантэс выйшаў у 1837 годзе. Пасля ён быў змушаны пакінуць Расію.

Намінантка на «Оскар» Крысцен Сцюарт выступіць старшынёй міжнароднага журы 73-га Берлінскага кінафестывалю, гаворыцца на сайце агляду. Мерапрыемства пройдзе з 16 да 26 лютага. Для актрысы гэта будзе першае з'яўленне на Берлінале. У заяве дырэктара фестывалю актрысу апісваюць як адну з самых таленавітых і шматгранных артыстак пакалення: «Ад Бэлы Свон да прынцэсы Уэльскай — яна абясмерціла мноства герайн». Нядаўна Сцюарт завяршыла здымку ў бодзіблдэрскай драме «Крывае каханне». Цяпер яна рыхтуецца да здымак свайго рэжысёрскага дэбюту «Храналогія вад». Між тым раней стала вядома аб уручэнні ганаровага «Залатога мядзведзя» фестывалю рэжысёру Стывену Спілбергу. Конкурсная праграма будзе аб'юлена паэзіяй.

Сатырычная камедыя Рубена Эстлунда «Трохвугольнік смутку» стала трыумфатарам юбілейнай 35-й дыямоніі ўручэння ўзнагарод Еўрапейскай кінаакадэміі. Стужка заваявала прэмію за найлепшы фільм, рэжысуру, сцэнарыі і мужчынскую ролю (Златка Бурч). Сюжэт распавядае аб багачах, чыя яхта церпіць караблекрушэнне. Герой аказваецца на бязлюдным востраве, дзе вымушаны пачаць барацьбу за выжыванне. У маі «Трохвугольнік» атрымаў «Залатую Пальмавую галіну» Канскага кінафестывалю. Поўны спіс лаўрэатаў прадастаўлены на сайце кінаакадэміі.

Японская анімацыйная студыя Ghibli анансавала новы поўнаметражны фільм аніматара Хаяма Міядзакі. Карціна «Як жывіцьце» можна будзе ўбачыць з 14 ліпеня 2023 года. Як піша «ИТАР-ТАСС», анімацыйны фільм ствараецца паводле аднайменнай кнігі японскага пісьменніка Ёсіна Гэндзабура, апублікаванай у 1937 годзе. У творах, які лічыцца класікай дзіцячай літаратуры ў Японіі, расказваецца пра 15-гадовага хлопчыка Дзюньці Хонда, які нядаўна страціў бацьку. Аўтар закранае тэмы класвай роўнасці, сацыялістычнай філасофіі і марксісцкай эканомікі. Хаяма Міядзакі стаў першым рэжысёрам анімацыйнага кіно, які атрымаў прэмію Японскай кінаакадэміі за найлепшы фільм года («Прынцэса Мананокэ», 1997). Адной з найвялікшых анімацыйных карцін у гісторыі лічыцца фільм рэжысёра «Панесеныя прывідамі» (2001). Карціна была ўдастоена такіх узнагарод, як прыз Японскай кінаакадэміі, «Залаты мядзведзь» Берлінскага кінафестывалю, «Оскар».

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

ПЛЕНУМ СПБ ПА ДЗІЦЯЧАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Сапраўдныя гарантыі прагрэсу

На парадку дня

Пашыраны Пленум праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі па пытаннях дзіцячай літаратуры і дзіцячага кнігавыдання ў аўторак, 20 снежня, акрамя ўласна членаў праўлення грамадскага аб'яднання, сабраў у вялікай зале Дома літаратара вядомых майстроў слова, кнігавыдаўцоў, настаўнікаў, бібліятэкараў, даследчыкаў, а таксама прадстаўнікоў органаў дзяржаўнага кіравання, Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Удзельнікамі пленума былі абмеркаваны асноўныя напрамкі развіцця дзіцячай літаратуры як на найбліжэйшую, так і на далёкую перспектыву, а таксама праблемы, з якімі сутыкаюцца пісьменнікі і кнігавыдаўцы, працуючы з дзецьмі. З уступным словам выступіў

радзімы і роднай мовы. Кніга, якая прачытана ў дзяцінстве, застаецца ў памяці на доўга, уплывае на далейшае развіццё, фарміруе светапогляд, выпрацоўвае пэўныя нормы паводзін. Чытанне ахоплівае ўсе этапы жыцця: дзяцінства, юнацтва, сталасць. Сучасная дзіцячая літаратура імкліва змяняецца, перастае быць проста займальнай ці асветніцкай. Дэманструе мадэлі паводзін, дапамагае разабрацца ў складанай сітуацыі.

Набыткі і праблемы

З дакладам на тэму «Дзіцячая літаратура як культурная з'ява грамадства. Набыткі і праблемы» выступіла першы намеснік старшыні СПБ, старшыня секцыі дзіцячай літаратуры СПБ **Алена СТАЛЬМАХ**. Выступіла нагада, што ў сучасным лічбавым грамадстве

статыстычнымі звесткамі. Паводле іх, сённяшнія дзеці, працуючы з тэкстам, слабей за ўсё спраўляюцца з яго аналізам і далейшым узаўвяданнем, тады як пошук патрэбных даных, наадварот, не складае для іх асабліва цяжкасцей. Прывучэнне да асэнсаванага чытання якраз дазваляе праблему пераадолець. На думку даследчыка, «адрэжэнне і развіццё масавага чытання, фарміравання моды на такое баўленне часу павінна, апрача іншага, даць магчымасць захаваць і развіваць традыцыйныя духоўныя каштоўнасці».

Робячы даклад на тэму «Прынцыпы і крытэрыі адбору твораў для ўключэння ў вучэбную праграму па літаратуры», старшы навуковы супрацоўнік лабараторыі гуманітарнай адукацыі Нацыянальнага інстытута адукацыі **Кацярына ЦЕМУШАВА** падзялілася аспектамі складання спісаў школьнай літаратуры і асаблівасцямі іх падачы. Лагічным працягам тэмы стала выступленне наступнага прамоўцы — намесніка дэкана па выхаваўчай рабоце факультэта пачатковай адукацыі БДПУ імя М. Танка **Ірыны БУТОРЫНАЙ**. Свой даклад яна прысвяціла сустрэчам з пісьменнікамі і прэзентацыям кніг. Ірына Аляксандраўна ўпэўнена, што падобныя імпрэзы спрыяюць актыўнаму ўцягванню дзяцей у свет літаратуры і лепшаму разуменню твораў.

Апошні тэзіс знайшоў пацвярджэнне ў дакладзе дырэктара Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк г. Мінска **Таццяны ШВЕД** па тэме «Бібліятэка як развіццёвы асяродак дзіцячага чытання». Ды на думку дакладчыцы, абмяжоўвацца аднымі такімі сустрэчамі не варта — існуюць і іншыя формы кантакту з чытачамі, якія дазваляюць папулярызаваць кнігу. Так, пры ўстановах Цэнтралізаванай сістэмы дзіцячых бібліятэк працуюць разнастайныя аб'яднанні і гурткі: «0+». Гадуем чытача самі», «Чытанкі

Намеснік міністра інфармацыі Ігар Бузоўскі.

інстытутаў, якія абслугоўваюць чытацкія патрэбы насельніцтва. Адным з такіх інстытутаў, лічыць рэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў **Міхаіл БАРАЗНА**, з'яўляюцца і афарміцельскія аддзелы. Докладчык заклікаў удзельнікаў пленума вельмі пільна сачыць за якасцю афармлення дзіцячых выданняў. У сваю чаргу **Дзмітрый МАКАРАЎ**, старшыня Савета арганізатараў кніжных выставак і кірмашоў краін СНД, прывёў статыстыку рынку дзіцячых кніг па СНД.

Пра «Новыя мадэлі кнігавыдання для дзяцей» распавядала **Вікторыя КАЛІСТРАТАВА**, дырэктар выдавецтва «Народная асвета». Паводле яе меркавання, кнігавыдаўцы сёння маюць справу з новым пакаленнем людзей, і гэта неабходна ўлічваць для лепшага разумення патрэб аўдыторыі. Апошнія псіхалагічныя даследаванні паказваюць: калігніўныя здольнасці прадстаўнікоў пакалення «α» (альфа) (людзі, якія нарадзіліся пасля 2010 года) значна адрозніваюцца ад здольнасцей папярэдняга пакалення. У сувязі з гэтым перавага ў кнігавыданні і кнігапісанні мусіць аддавацца інтэрактыўным і мультымедычным падыходам. Яркая ілюстрацыя рэалізацыі падобных

старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі **Алесь КАРЛЮКЕВІЧ**, зрабіў акцэнт на незвычайным фармаце пасаджэння: «Паставіўшы на разгляд пытанне пра ўдзел літаратараў у выхаванні юных чытачоў, мы запрасілі да размовы шмат каго з зацікаўленых: сёння разам з намі і настаўнікі беларускай мовы і літаратуры, бібліятэкары, літаратары, якія не з'яўляюцца сябрамі саюза». Прамоўца выказаў надзею, што «мастацкае слова будзе і надалей спрыяць духоўнаму станаўленню асоб юных грамадзян Рэспублікі Беларусь».

Намеснік міністра інфармацыі **Ігар БУЗОЎСКІ** павіншаваў прысутных са стагоддзем «Польмыя», найстарэйшага з літаратурных часопісаў краіны, і абзначыў болейвыя кропкі сучаснага кніжнага рынку: «Літаральна сёння ў Міністэрстве інфармацыі мы разважалі аб айчынных пісьменніках, якія па нейкіх прычынах публікуюцца ў выдавецтвах Расійскай Федэрацыі. Трэба арганізаваць работу так, каб нам было цікава працаваць сумесна. Трэба шукаць формы стымулявання, і не толькі матэрыяльныя. Калі будучы слухны прапановы, мы гатовы ўключыцца ў працу». Ігар Іванавіч звярнуў увагу і на праблемы мастацкага афармлення дзіцячых выданняў.

У сваю чаргу начальнік галоўнага ўпраўлення выхаваўчай работы і маладзёжнай палітыкі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь **Эдуард ТАМІЛЬЧЫК** падкрэсліў: «Пытанні развіцця сучаснай дзіцячай літаратуры з'яўляюцца вельмі актуальнымі. Роля кнігі, каштоўнасць дзіцячага чытання ў грамадскай свядомасці асабліва высокая. Кніга — магутны сродак выхавання, які садзейнічае развіццю ў дзяцей любові да

цікавацца да кнігі няўмольна зніжаецца, і неабходна супрацьстаяць дадзенай тэндэнцыі праз павышэнне прэстыжу чытання: «Мы ўпэўнены ў тым, што высокі ўзровень устойлівасці развіцця Беларусі, яе канкурэнтаздольнасць у сітуацыі ўзмоцненай глабалізацыі, яе аўтарытэт у свеце будзе вырашаць менавіта чалавек, які чытае». «Хочацца спадзявацца, што кнігі не страцяць сваю каштоўнасць, а, наадварот, чалавек, які чытае, стане яшчэ больш разумным, інтэлігентным, дасведчаным, а значыць, і паспяховым», — заключыла Алена Анатольеўна.

Докладчык **Міхась ПАЗНЯКОЎ**, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ, прапанаваў прысутным падрабязную справядачу аб сітуацыі ў сегменце дзіцячай літаратуры і не проста пералічыў імяны найбольш папулярных айчынных аўтараў на дадзены момант, але і звярнуў увагу на тэматычную і жанравую небалансаванасць рынку кніг, адрасаваных маленькаму чытачу. Так, на думку выступіўцы, у кнігарнях востра адчуваецца недахоп ваенна-патрыятычнай літаратуры для дзяцей. Акрамя таго, чытач недаацымлівае навуковы фантастыкі. Мала выходзіць і паэзіі для падлеткаў, хаця шмат — для дашкольнікаў і дзяцей малодшага школьнага ўзросту.

Як чытаюць дзеці?

Аб спецыфіцы ўдумлівага чытання і асаблівасцяў арганізацыі вучэбнага працэсу распавёў у дакладзе «Асэнсаванае чытанне як аснова чытацкай адукацыі» вучняў і начальнік ўпраўлення маніторынгу якасці адукацыі, старшы навуковы супрацоўнік лабараторыі гуманітарнай адукацыі Нацыянальнага інстытута адукацыі **Вячаслаў КАРАТКЕВІЧ**. Доклад падмацоўваўся цікавымі

на падушках», «Асалода чытання», клуб «Знайкі» ладзіцца Дні сямейнага адпачынку. Акрамя таго, бібліятэкары распрацаваны праект «Гучы, родная мова», у рамках якога праходзіць не толькі прэзентацыі кніг, але і мастацкія выстаўкі.

падыходаў на практыцы стала дзейнасць **Кацярыны ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВОЙ**. Докладчыца распавяла аб уласным вопыце працы з дзецьмі і з выдавецтвамі.

Вынікі

З дапамогай галасавання членамі праўлення пісьменніцкай арганізацыі быў прыняты праект рэзалюцыі Пленума Саюза пісьменнікаў Беларусі «Аб напрамках павышэння ўзроўню кнігавыдання для дзяцей, прадзвіжэння чытання і развіцця інфраструктуры чытання».

Каміла НАВІНКІНА
Фота Кастуся ДРОБАВА

Традыцыйна ў снежні ў Вялікім тэатры Беларусі праходзіць Мінскі міжнародны Калядны оперны форум. Гэтым разам свята сабрала гасцей з самых розных краін, каб падараваць глядачам незабыўныя ўражанні і эмоцыі.

Новая сустрэча

Оперны форум — адзін з самых значных праектаў Вялікага тэатра. Дванаццаты раз на мінскай сцэне былі паказаны як добра вядомыя пастаноўкі, так і прэм'еры. Арганізатары імкнуліся прадэманстраваць самыя відовішныя спектаклі з удзелам прызнаных артыстаў і прафесійных аркестраў.

Адкрываць Мінскі форум выпаў гонар спектаклю «Югеніі Анегіні» у пастаноўцы Маскоўскага музычнага

Нельга не адзначыць вытанчанае і майстэрскае выкананне Анастасіі Масквіной, народнай артысткі Беларусі. У ролі Ліў, маладой рабніні, якая суправаджае звергнутага цара, спявачка змагла раскрыць усю няпростую долю дзяўчыны, каханне якой Калаф ніколі не зможа падзяліць. Трагічная гісторыя ў чырвоначорных колерах дзякуючы сваёй неверагоднай сіле і прыгажосці нікога не пакінула абьякавым.

Фарс і буфа

Опера-буфа «Любоўны напой» Г. Даниэці ў пастаноўцы рэжысёра Ганны Маторнай ў Вялікім тэатры была прадстаўлена 16 снежня. Да каманды салістаў беларускай оперы далучыўся харызматычны і імпазантны Магерам Гусейнаў, саліст Марыінскага тэатра.

Канцэрт «Вялікі тэатр: Масква—Мінск. Маладыя галасы».

Месца прэм'ер і адкрыццяў!

тэатра «Гелікон-опера». Дзмітрый Бертман, кіраўнік тэатра і народны артыст Расіі, звярнуўся да класічнай оперы ў пастаноўцы Канстанціна Станіслаўскага. Спектакль на музыку Пятра Чайкоўскага быў створаны маэстра ў 1922 годзе.

На сцэне артысты «Астана Опера».

Як адзначаў на прэс-канферэнцыі Валерый Кір'янаў, галоўны дырыжор «Гелікон-опера», для паўнаважнай рэканструкцыі выкарыстоўваліся асабістыя запісы тэатральнага дзеяча, архіўныя матэрыялы тэатра і фотаздымкі, якія змаглі адшукаць. Пры гэтым на пастаноўцы застаўся і след інтэрпрэтацыі Дзмітрыя Бертмана.

У стварэнні дэкарацый па эскізах 1922 года прымаў удзел Вячаслаў Окунеў. Сцэнограф добра вядомы і ў Беларусі дзякуючы працы ў балетных і оперных пастаноўках. За дырыжорскім пультам — Валерый Кір'янаў.

Лірычныя сцэны ў сямі карцінах, заснаваныя на сусветна вядомым рамане ў вершах Аляксандра Пушкіна, мелі ўсе шансы ўразіць мінскую публіку. Дыхтоўныя дэкарацыі знакамітых белых калон на ампірным фасадзе сядзібы ў святле сафітаў стваралі патрэбны настрой.

Яскравая і музыкальная Лізавета Кулагіна, салістка тэатра, у ролі Таццяны з непаўторным артыстызмам стварала вобраз наўнай і легкавернай дзяўчыны, якая аддала сваё сэрца. Бліскачuae сапрапа спявачкі лунала над залай Вялікага тэатра. На яе фоне выканаец Анегіна, Максім Перабыноў, на жаль, не адзначыўся такой сілай голасу. Нераўнапраўнасць дуэта стварала дысанас, які адчуваўся не толькі на слых.

14 снежня на сцэне тэатра разгарнулася новая гісторыя вялікага хаханя. «Турандот» Д. Пучыні добра вядома беларускім аматарам оперы. Прэм'ера пастаноўкі адбылася ў 2013 годзе пад кіраўніцтвам рэжысёра Міхаіла Панджавідзе. Новая фарбы незвычайнаму спектаклю дадалі запрошаныя госці.

Дырыжыраваў сімфанічным аркестрам Вялікага тэатра Беларусі Эійюб Куліеў, заслужаны артыст Азербайджана і галоўны дырыжор Азербайджанскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета. А партыю Калафа выканаў Іван Гынгазаў, саліст «Гелікон-опера», які запамінаўся мінскай публіцы сваім дуэтам з Аксанай Волкавай у оперы «Самсон і Даліла» ў леташнім Калядным форуме.

Партнёркай Івана Гынгазава стала Анастасія Малевіч, салістка Вялікага тэатра Беларусі. На фоне маштабных дэкарацый Кітая ў «легендарныя часы» ў спалучэнні двух моцных галасоў — тэнара і сапрапа — глядачы сталі сведкамі нараджэння сапраўднага мастацтва. Маэстра Куліева ўдалося перадаць увесь кампазітарскі талент Джакама Пучыні, балазе аркестр Вялікага тэатра неаднаразова гэта ўжо даказваў.

Запрошаны госць паўстаў перад глядачамі ў ролі Дулькамара, высаклаксанага прайдзісвета і шарлапана. Менавіта дзякуючы яго з'яўленню на італьянскім курорце гісторыя па-сапраўднаму ажывае. Дулькамара трапляе ў госці да Адзіны (Алена Золава), уладальніцы курорта. За сэрца прыгажуні змагаюцца двое мужчын — бедны, але шчыра закаханы рыбак Немарына (Віктар Мендзелеў) і пыхлівы сяржант, які марыць стаць генералам Белькорэ (Дзяніс Янцэвіч).

Ці то шарлатан дапамог, ці то аўтасугесцыя, ці ўсё-ткі спадчына дзядзькі, але сваё каханне Адзіна вырашае аддаць Немарына. Хоць, калі прыглядзецца, ніводзін з прэтэндэнтаў не варты ўвагі такой моцнай і смелай жанчыны, якая зрабіла сябе сама.

Лёгка і немудрагелістая опера-буфа хавае больш складаных роздумаў, чым можна чакаць. Тут і пытанне выбару, які мы робім штодня ці аднойчы ў жыцці, і рызыка чалавека дзеля кахання, і праблемы сучасных жанчын.

Белькорэ, сяржант, які ўвесь час падаецца лішнім персанажам, кажа самую галоўную думку: «Чаму жанчыны так любяць ваенную форму? Нават Афрадэтыта здалася богу вайны», звяртаючы нас да старажытнагрэчаскай міфалогіі і сувязі Афрадэты і Арэса.

Аднаактоўную оперу-фарс прывезлі ў Мінск і казахскія артысты. Восенню Кацярына Дулава, генеральны дырэктар Вялікага тэатра, і Галым Ахмед'яраў,

Сцэна са спектакля «Турандот».

дырэктар тэатра «Астана Опера», падпісалі мемарандум аб двухбаковым супрацоўніцтве, дзе асноўнае — абменныя гастролі. Беларускія оперныя артысты ўжо прынялі ўдзел у Міжнародным фестывалі «Шаўковы шлях» у Хахане. А Мінск сустрэкаў Салтанат Ахметаву, вядучую салістку «Астана Опера», якая выконвала партыю Царыцы ночы ў оперы «Чароўная флейта».

Лагічным працягам супрацоўніцтва сталі гастролі астаніцкіх выканаўцаў. Казахскі тэатр вызначаецца тым, што мае ў сваім рэпертуары выключныя оперныя пастаноўкі, якія надзвычай рэдка ставяцца ў іншых тэатрах. Менавіта такой і з'яўляецца «Шаўковая лесвіца» Д. Расіні.

Пастаноўкай адной з першых опер італьянскага кампазітара займаўся рэжысёр Ала Сіманішвілі і дырыжор Абзал Мухітдзін. У гуллівай і няхітрай гісторыі, між іншым, адчуваецца непаўторны нацыянальны каларыт Казахстана. Ярчай за ўсё гэта заўважна ў касцюмах галоўных герояў, якія зроблены на мяжы дзвюх эпох двух народаў.

У галоўных ролях — знаёмая сталічным глядачам Салтанат Ахметаву (Джулія) і Азамат Жалтыргузаў (Джэрмана). Унікальнасць рэпертуару стварае свае складанасці. Разам з артыстамі і дырыжорам Русланам Баймурзіным у сталіцу Беларусі прыляцеў аркестр «Астана Опера», знаёмы з музычным матэрыялам.

У «Астана Опера» «Шаўковая лесвіца» выконваецца ў адпаведнай камернай зале, але спецыяльна для мінскай прэм'еры спектакль быў адаптаваны да знакамітай сцэны Вялікага.

Галасы і партыі

Прадстаўлены на форуме былі не толькі оперныя пастаноўкі, але і канцэртныя праграмы. 15 снежня адбыліся канцэрт «Вялікі тэатр: Масква—Мінск. Маладыя галасы» і традыцыйны «Гала-канцэрт зорак сусветнай оперы». Рэжысёрам праектаў выступіла Аксана Волкава, заслужаная артыстка Беларусі.

«Вялікі тэатр: Масква—Мінск. Маладыя галасы» — цалкам новая задума арганізатараў. Сама оперная спявачка адзначала: «Як выпускніца маладзёжнай праграмы Вялікага тэатра, я заўсёды хацела, каб два тэатры мелі больш узаемадзеяння паміж маладымі артыстамі. Ініцыятарам была Кацярына Дулава, а я ўзялася за ажыццяўленне».

Маладыя салісты двух тэатраў у суправаджэнні сімфанічнага аркестра Вялікага тэатра Беларусі пад кіраўніцтвам Мікалая Калядыкі прадэманстравалі найлепшыя здабыткі сусветнага опернага мастацтва. Сярод гасцей — перспектыўны і яркі Ганна Шапавалава, Канстанцін Арцём'еў, Ліліт Даўцяна, Максім Лісіні і Жасур Хайдарав.

Сярод новых талентаў айчыннага тэатра — Марта Данусевіч, Анастасія Міхнавец, Дар'я Гаражанка, Дзмітрый Шабеца, Андрэй Сялюцін, Тарас Прысяжнюк. Бліскучым завяршэннем Мінскага міжнароднага Каляднага опернага форуму стаў «Гала-канцэрт зорак сусветнай оперы». За дырыжорскім пультам — Антон Грышанін, заслужаны артыст Расіі.

На адной сцэне сустрэліся многія вядомыя зоркі сусветнай оперы: Салтанат Ахметаву, Іван Гынгазаў, Магерам Гусейнаў. Сярод салістаў, запрошаных адмыслова на канцэрт, — толькі гучныя імёны: Тыгран Атанян, Паліна Шамаева і Раміз Усманаў. Незабыўныя партыі выканалі і беларускія салісты Анастасія Масквіна, Уладзімір Громаў, Аксана Волкава, Анастасія Малевіч і іншыя.

Віктар Мендзелеў у оперы «Любоўны напой».

Аксана Волкава адзначыла, што імкнулася скласці канцэртную праграму з ары, якія звычайна не ўваходзяць у рэпертуар беларускага тэатра. Таму наведвальнікі мелі ўнікальную магчымасць пачуць рэдкія і нязвычайныя оперныя партыі ў выканні моцных галасоў.

Яна ЦЭЛЛА
Фотаздымкі Вялікага тэатра Беларусі

Весці чытача за сабой...

Многія пытанні, датычныя сучаснага літаратурнага працэсу, а таксама змен ў ім, былі абмеркаваны на круглым stole «100 гадоў часопісу «Польмя»: тоўсты літаратурны часопіс у эпоху інтэрнэту», арганізаваным у Саюзе пісьменнікаў Беларусі. У дыскусіі прынялі ўдзел Аляксей Бадак, дырэктар выдавецтва «Мастацкая літаратура», Віктар Шніп, галоўны рэдактар часопіса «Польмя», Навум Гальпяровіч, намеснік дырэктара — загадчык аддзела музычных і літаратурна-мастацкіх праграм дырэкцыі канала «Культура» Беларускага радыё Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі, Лада Алейнік, дацэнт кафедры беларускай літаратуры і культуры філалагічнага факультэта БДУ, Васіль Старычонок, дэкан філалагічнага факультэта БДПУ, і Анатоль Матвіенка, пісьменнік. Да ўвагі чытача — вытрымкі з гутаркі на тэмах, якія ўздымаліся падчас сустрэчы.

Віктар Шніп.

— Які імідж склаўся ў «Польмя» за стагоддзе: ён элітарны ці для шырокай публікі?

Лада Алейнік: Эліта — усе, хто цікавіцца беларускай літаратурай. Эліта ніколі не была масавай. Амагарамі часопіса застаюцца шчырыя прыхільнікі прыгожага пісьменства, мастацтва і культуры, ён застаецца захавальнікам традыцый і экспертнай пляцоўкай. А таксама і літаратурным клубам, бо вакол часопіса склалася немалое кола творцаў і чытачоў.

Навум Гальпяровіч: За стагоддзе імідж часопіса захавалася. Гэта выданне, дзе друкуюцца найлепшыя ўзоры нашай літаратуры, сусветнай. Надрукавацца ў «Польмі» — знак якасці, сведчанне ўваходу ў літаратуру. У вершы, прысвечаным 5-год-

дзю часопіса, Якуб Колас назваў яго агменем — такім ён і застаецца.

Аляксей Бадак: Я не супрацьпастаўляю бы гэтыя два паняцці: элітарны ці для шырокай публікі, бо ў часопісе друкаваліся і тыя аўтары, якіх чыталі многія, напрыклад, Іван Шамякін, Уладзімір Караткевіч. А ў паняцце «элітарны» закладаецца сэнс, нібыта гэтае выданне адрасавана вузкаму колу чытачоў, як, напрыклад, навуковы часопіс.

Васіль Старычонок: Шырокае ўніверсітэцкае кола цэнціць часопіс, дарэчы, не толькі за паэзію і прозу, але і таму, што пад вокладкай яго ёсць і навуковыя публікацыі, якія прызнаюцца ВАКАм, ёсць магчымасць друкавацца кандыдатам і дактарам навук. Актыўна чытаюць часопіс і студэнты.

— Якое месца ў культурнай прасторы займаюць тоўстыя часопісы? Некаторыя расійскія калегі па пярэ лічаць, што за імі няма будучыні.

Лада Алейнік: Часопіс вельмі запатрабаваны па многіх напрамках, нягледзячы на тое, што цяпер шмат чытаюць у сеціве. Але амаль усё, што адбываецца ў інтэрнэце, не мае дачынэння да літаратурнага працэсу, таму заўжды будзе кола чытачоў і спецыялістаў, якія цікавіцца тым, што адбываецца ў літаратурным жыцці, — для іх і існуе і будзе існаваць выданне.

Навум Гальпяровіч: Тое, што друкуецца на старонках часопіса, — гэта магчымасць у разрэзе ўбачыць цяперашні літаратурны працэс. Пісьменніку заўсёды патрэбна быць у курсе падзей. Так, для мяне важна надрукавацца менавіта ў часопісе — гэта хутка і даступна большаму колу чытачоў, ён ёсць у бібліятэцы. А кніжка выходзіць праз пэўны час і не ўсе яе могуць знайсці і купіць, не кожны прачытае і ацэніць. Творы і Васіля Быкава, і Івана Мележа найперш з'яўляліся ў перыёдыцы... Таму, лічу, нельга называць часопіс выданнем без будучыні.

Аляксей Бадак: Нягледзячы на тое, што ў Расіі ёсць такое меркаванне, яны шукаюць магчымасці выдаваць часопісы, бо наўрад ці можна ўявіць літаратуру без іх — ніякія допісы ў інтэрнэце не заменіць друкаваных выданняў. А вось прыклад Еўропы: там часопісы з'явіліся некалькі стагоддзяў таму і існуюць дасюль.

— Якой павінна быць крытыка на старонках літаратурнага выдання?

Аляксей Бадак: Крытыка сёння перажывае не вельмі спрыяльны перыяд. Раней было распаўсюджанай з'явай, калі літаратары пісалі водгукі на кнігі сваіх калегаў, а цяпер, на жаль, гэтага амаль няма. Аўтараў-крытыкаў амаль не сустракаецца ў друку, засталася толькі літаратуразнаўца. Часта самі пісьменнікі вымушаны шукаць літаратараў, хто пачытае і напіша пра іх кнігу.

Лада Алейнік: Сапраўды, пісьменніцкай крытыкі цяпер не існуе. А раней літаратурныя мэтры пісалі пра творы пачаткоўцаў.

Навум Гальпяровіч: Даводзілася чуць меркаванне, што пісьменніцкая крытыка — рэч суб'ектыўная. Так, многія літаратары чакаюць водгук прафесійнага крытыка, каб меркаванне не было суб'ектыўным. Але мне, напрыклад, найперш цікава ведаць меркаванне менавіта калегаў па пярэ, чый густ і творчасць я павыжаю.

— Часопіс называюць «метажанрам» — ён сам па сабе з'яўляецца кантэкстным творам, што ўзнікае як сінтэз паэзіі, прозы, крытыкі і публіцыстыкі, падобраныя паводле пэўнай задумкі. Ці ўдалося рэдактарам сённяшняга выдання стварыць такі твор, і якога складніка ў «Польмі» не хапае?

Васіль Старычонок.

у часопісах дзённікі і ўспаміны. Раней гэта лічылі не літаратурай, а хутчэй прыватнай справай. Цяпер такія матэрыялы чытаюцца лепей і цікавей за многія літаратурныя творы, бо з іх, калі выключыць нейкія пэўныя суб'ектыўныя адзнакі,

паўстае асоба пісьменніка, відаць яго пашана і цікавасць да слова. Адною з магістральных тэм у часопісе якраз і могуць быць успаміны і дзённікі — сёння не-фікшн карыстаецца надзвычайным попытам. Бо гэта рэальнае жыццё з яго няпростымі сітуацыямі, дзе вобраз творцы раскрываецца больш аб'ёмна. Сутнасць чытання пісьменніцкіх дзённікаў — убачыць асобу, якая праз сябе перастварае свет і падзеі, што адбываюцца ў яе жыцці, становяцца прадметам літаратуры. Для творцы яго жыццё і справа — тоесны паняцці. Ён, калі піша, стварае сябе — атрымліваецца своеасаблівы дзённік.

Аляксей Бадак: Сапраўды, калі друкавалі ў «Нёмане» дзённікі Міколы Лобана, а ў «Маладоці» — Аляксея Наўроцкага, быў рэзанас, хаця Наўроцкі пісаў пра асабістае жыццё.

Навум Гальпяровіч: Не ўсе пісьменнікі вядуць дзённікі, але калі яны пішучь успаміны, то заўважыць атрымліваецца цікавы не-фікшн твор.

— Ці ўласціва тоўстым часопісам функцыя нацыятворчасці, захавання культурных традыцый?

Навум Гальпяровіч: А інакш быць і не можа: пісьменнік, выяўляючы сябе, і стварае свет нацыянальнай літаратуры... Яго творчасць павінна ўзбагачаць мову і развіваць яе, адлюстроўваць моўныя працэсы — каму, як не пісьменніку, паказваць багацце і шырыню мовы?

Васіль Старычонок: Калі друкаваны твор напісаны па-беларуску — гэта ўжо ўнёсак у скарбонку захавання душы народа і традыцый...

— Як паўплывалі змены культуры чытання ў інтэрнэце на стыль пісьменніка? Ці варта імкнуцца дагадзіць чытачу?

Анатоль Матвіенка: Як масавы камерцыйны пісьменнік магу сцвярджаць, што чытачы ўжо змяніліся, яны патрабуюць плаўнага апісання эпохі, раскрыцця персанажаў. Тое, што чалавек чытае кнігу, ужо сведчыць пра яго пэўны інтэлектуальны ўзровень. Ён перакормлены інтэрнэт-чытвом.

Лада Алейнік: Сапраўды, у чытача ўжо назіраецца перанасачэнне інтэрнэт-публікацыямі, яму хочацца грунтоўнасці і саліднасці — тоўстыя кнігі ў трэндзе, яны чытаюцца!

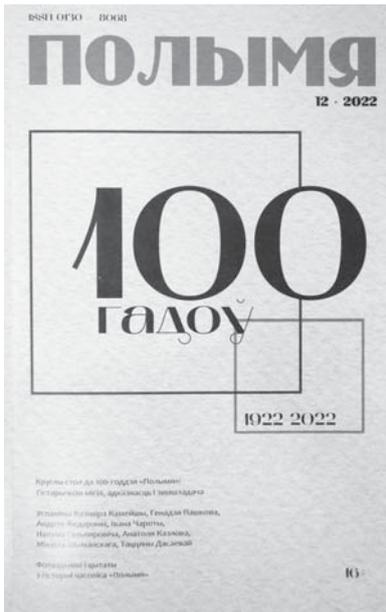
Аляксей Бадак: Кожны пісьменнік — дзіця свайго часу. Мяняецца стыль часу — і, адпаведна, стыль пісьменніка. Добра гэта ці кепска, можна будзе ўбачыць толькі праз дзесяцігоддзі. Вось спрочнаны прыклад: ёсць пісьменнік, які быў быць за чытачом і пугаецца, што яму даспадобы. Чытач адказаў — а пісьменнік пакуль тое напіша, дык чытачу ўжо будзе патрэбна нешта іншае; ёсць аўтар, які ідзе поруч з аўдыторыяй і піша тое, што ў дадзены час актуальна. Але найлепшыя творцы вядуць чытача за сабой. Так, Аляксей Разанаў заўсёды ішоў паперадзе...

Навум Гальпяровіч: Хоць пісьменнік і дзіця свайго часу, важна тое, наколькі ён змог апырэдзіць час, пры гэтым застаючыся натуральным. І гэта залежыць ад яго таленту, бо, напрыклад, Танк актуальны і сёння, яго і верлібры, і думкі сучасныя — паўсюль ёсць глыбіня. А самае галоўнае для пісьменніка — што ён неспазначу сусвет нават сам для сябе, і тут ужо ў яго прыярытэтах не стаць дагадзіць чытачу, раскрываючы свой космас. Для літаратуры ж найважнейшае — каб творы неслі святло, моц, праўду, думкі. Так, Аляксей Разанаў быў і застаўся загадкай — вось прыклад высокай асобы творцы...

Матэрыял падрыхтавала Аліса БРАТКА
Фота Кастуся ДРОБАВА

Лада Алейнік.

Аляксей Бадак.

Навум Гальпяровіч.

Набыткі, прасветленыя часам

На беларуска-расійскай літаратурнай прасторы добра вядома імя Івана Бурсава — паэта, дзіцячага пісьменніка, сцэнарыста, перакладчыка. Урадженец горада Клімавічы, ён дзюнтаваў ў 1953 годзе на старонках газеты «Сталинская молодежь» («Знамя юности»), два гады (1962—1964) працаваў у рэдакцыі часопіса «Неман» («Нёманам» ён стаў пазней), а пасля свой жыццёвы і творчы лёс звязаў з Масквой, увесь час застаючыся свайго роду літаратурным паўпрадам Беларусі ў Расіі. Якім ён быў, пра яго творчыя і грамадскія заслугі можна даведацца з кнігі «Штрыхі к портрету Івана Бурсава» (складанне, біяграфія, артыкулы, біябібліяграфія Тамары Аўсяннікавай).

Пяць раздзелаў яе — сапраўды пяць штрыхоў да партрэта гэтага ўнікальнага чалавека і творцы. І кожны з іх насычаны фактамі і падзеямі. Гэта пры тым, што Тамара Пятроўна над кнігай працавала ўсяго тры гады. Прамежак часу не такі і малы, але ж трэба было столькі адшукаць, перагартваць, асэнсаваць разнастайны матэрыял. Аднак, калі справай натхнёны, то ўсё і ладзіцца, ды і вынік не прымушае сябе чакаць.

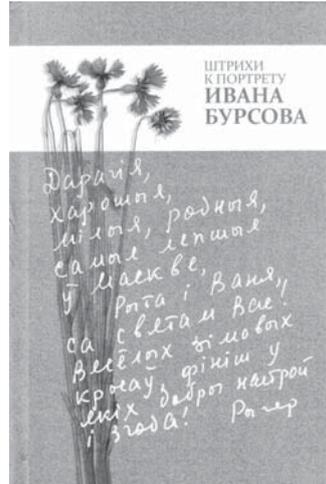
У першым раздзеле «прамаўляе» сам Іван Цярэнцьевіч. Там змешчаны яго эсэ, прадмовы, выступленні падчас прэзентацыі яго кніг. У другім — матэрыялы аб жыцці і творчасці Івана Бурсава, успаміны аб ім. І так жыццёвы разгортваецца старонка за старонкай. Чытацкай увазе прапануюцца нават тэлеграмы, паштоўкі, дарчыя надпісы Івана Цярэнцьевіча і тых, што адрасаваны яму. Пяты раздзел адметны тым, што ў ім шырока прадстаўлены біяграфічныя паказальнікі твораў, напісаных гэтым майстрам слова, рэцэнзій на

яго кнігі, артыкулаў аб творчасці Івана Бурсава.

У кнізе шмат матэрыялаў, якія ва ўжытак уведзены ўпершыню, а гэта лішняе пацвярджэнне таму, наколькі праца Тамары Аўсяннікавай носіць па-сапраўднаму даследчыцкі характар. Хоць, безумоўна, былі і тых, хто дапамог ёй у падборы звестак. Ім яна выказвае падзяку, найперш удаве пісьменніка Рыце Маркаўне Бурсавай.

Іван Бурсаў не дажыў усяго месяца да свайго 92-годдзя. Яго не стала 11 лістапада 2019 года. Сціпла жыў, сціпла пайшоў у іншы свет. Як сведчыць Тамара Аўсяннікава, «прысутнічалі пры адпяванні у царкве ў раёне Строгіна і ў апошніх шлях яго праводзілі толькі родныя і блізкія сябры. На помніках кожны успамінаў свой выпадак, звязаны з Іванам Цярэнцьевічам. Яго кнігу «Помні о любви» адкрывалі наўздагад і чыталі вершы. Пахавалі пісьменніка на Алабушаўскіх могілках».

Кніга «Штрыхі к портрету Івана Бурсава» — сваасаблівы помнік яму.

Апошнюю старонку перагортваеш з удзячнасцю Тамары Пятроўне за вялікую работу, здзейсненую дзеля таго, каб нават тых, хто слаба знаёмы з творчасцю Івана Бурсава, узьніліся: якім выдатным пісьменнікам ён быў, наколькі шмагранна раскрыўся яго мастакоўскі талент. Найперш, безумоўна, у галіне дзіцячай літаратуры.

У сувязі з пленумам праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, прысвечаным праблемам развіцця гэтай тэматыкі нацыянальнага прыгожага пісьменства, што прайшоў на гэтым тыдні, згада-

нае па-свойму адметна. У Івана Бурсава ёсць чаму павучыцца (і трэба гэта рабіць) тым літаратарам, якія працуюць для дзяцей. Хоць з'яўляецца і яшчэ адна думка, якая, як мне здаецца, не абдыдзе сяго-таго з тых, хто пазнаёміцца з кнігай.

Праўда, набыць яе праблематычна, бо наклад усяго 50 асобнікаў. Але, як я даведаўся ад Тамары Пятроўна, якая ласкава падзялілася са мной адным асобнікам, кніга трапіла ў найбуйнейшую бібліятэку нашай краіны. Мяркую, што, прачытаўшы яе, нехта прыйдзе да той высновы, да якой прыйшоў я: «Штрыхі...» — па сутнасці, подступы да міні-энцыклапедычнага даведніка «Іван Бурсаў».

Як было добра было, калі б з'явіўся нехта ахвотны падрабязней раскажаць пра персаналіі, што згадваюцца ў гэтай кнізе. А сярод іх ёсць і нечаканыя. Напрыклад, знаёмец Івана Цярэнцьевіча нехта «Николаев Ю. Н.», які працаваў на будаўніцтве Байкала-Амурскай магістралі. У сваім лісце да Івана Бурсава ён дзяліўся ўражаннямі ад яго творчасці, запрашаў наведвацца ў госці, а пісаў з пасёлка Нагорны Якуцкай АССР восенню 1976 года. Прасачыць лёс Ю. Мікалаева змог бы хто-небудзь з маладых прыхільнікаў літаратуры, каму энергіі не пазычаць. А пасля выкладзі звесткі пра яго, як і пра іншых, у інтэрнэт. Так бы паступова і стваралася электронная міні-энцыклапедыя «Іван Бурсаў».

Алесь МАРЦІНОВІЧ

«Дзяўчыне-катастрофе горад зразу мець не дадзена...»

Нездарма творчы гурток аматараў мастацкага слова ў Беларускім дзяржаўным універсітэце носіць назву «КЛУМБА». На ўрадлівай глебе галоўнай ВНУ краіны сапраўды вырастаюць смелыя і яркія кветкі талентаў.

Не абдзелена талентам і Таццяна Купрыянец. Удзельніца «КЛУМБА», член Саюза пісьменнікаў Беларусі і галоўны рэдактар студэнцкага альманаха «аБДУман», аўтары якога друкаваліся і на старонках «Літаратуры і мастацтва». Аўтарка піша на рускай мове, а асноўнай крыніцай натхнення бачыць для сябе гісторыю Радзімы.

Сёлага ў выдавецтве «Чатыры чвэрці» ў серыі «Бібліятэка Мініскага гарадскога адзялення СПБ» выйшаў зборнік вершаў маладой паэтэсы пад назвай «Дом з белай цэлы». Як адзначаецца ў анатацыі: «У паэтычны зборнік Таццяны Купрыянец увайшлі творы на самыя розныя тэмы. У яе вершах — і настальгія па дзяцінстве, і захапленне прыгажосцю прыроды, і лёгкі смутак аб чаргаванні сустрэч і расстанняў, і заклапочанасць праблемамі планетарнага маштабу. Асабліва ўвага — падзеям Вялікай Айчыннай вайны і захаванню памяці аб ёй. Паэзія для аўтара — магчымасць выказаць тое, што невыказальнае, тое, што размяшчаецца ў душы».

У кнігу увайшлі вершы, напісаныя з 2015 да 2021 года. Зборнік падзелены на чатыры тэматычныя часткі, кожная з якіх вылучаецца пэўнай атмасферай і настроем, які імкнулася перадаць аўтарка. Раздзел пад назвай «Давай паспаборнічаем з захадам!» напоўнены лірыкай дзяцінства і цеплынёй сусветнага маштабу. «Навуцы мяне лётаць!» — вершы рамантычныя, лірычныя, інтымныя і вельмі асабістыя.

«Тым, чый бой — абарона» — самая вялікая частка, складзеная з вачэйнага лірыкі, дзе паэтэса з бязлітаснай шчырасцю раскачвае пра раны вайны, што так і не зацягнуліся. Апошні раздзел «На планеце Зямля» з'яўляецца падборкай самых разнастайных роздмуваў, якімі паэтэса смела дзеліцца.

Сярод адметнасцей кнігі варта адзначыць насычанасць тэрмінамі. Таццяна скончыла фізічны факультэт БДУ. Ад таго парсекі, гуканы бар'ер, РУДы і іншыя спецыяльныя дэфініцыі сустракаюцца ў яе тэкстах. Такія асаблівасць не на шкоду лірычнасці, а цалкам наадварот — стварае новыя сэнсы і глыбіні.

Асабліва гэта актуальна зараз, у часы паўнаватраснай жаночай эмансipaцыі. Калі жанчына можа стаць і пісьменніцай, і фізікам-атамшчыкам, і шахцёрам. Больш не цікава быць проста прыгожай, можна і разумнай. Таццяна Купрыянец гэтага не саромеецца.

Кніга напісана на рускай мове, але ў асобных вершах згадваюцца беларускія словы, што стварае спецыфічную макаранічнасць твораў, якая не

дапасоўваецца да тэмы ці сэнсу верша, ствараючы дысананс. Так адбылося ў вершы «Пагранічнікі»:

«При нас рассвет тихонько зреет в полдень,

А жёлтый одуванчик — в "дзьмухавец"»

У беларускай мове дзьмухавец — расліна як жоўтага колеру, так і белага. Такім чынам, калі перакласці сказ на беларускую мову, то атрымаецца: «А дзьмухавец — у дзьмухавец».

Складаным і загадкавым у паэзіі Таццяны Купрыянец паўстае вобраз сталіцы, яе роднага горада. Мінск перадусім — горад-герой, а толькі пасля горад яе дзяцінства, першага каханя і сталага жыцця. Усё тут добра вядома. Самы любімы маршрут аўтобусны — 79 — ад вакзала да аўтастанцыі Аўтазаводская, праз увесь Партызанскі праспект. Знаёмы і добра вядомы, а ў вершы ўсё роўна нараджаецца: «Ведуший, ведомый, неведомый — к дому бежит».

Сапраўды шырокі пласт падзей у гісторыі Другой сусветнай вайны закрануты ў вершах трэцяга раздзела «Тым, чый бой — абарона». Падчас чытання не знікае пацудоўнае захапленне тым, як у паэтэсы атрымалася паглыбіцца ў беды і пакуты цяжкіх часоў.

На сваёй паэтычнай старонцы ў «УКантакце» Таццяна адзначае: «Так, я пішу ў асноўным пра вайну. Магчыма, часам недастаткова складна, не па паэтычных канонах. Магчыма, недастаткова дакладна: усё ж мяне там не было. Але заўсёды — шчыра, таму што "час раны не загаіў", таму што не магу не пісаць, калі адны пытанні, калі невядома адкуль скрозь святломасць праноссяць вобразы, пацудоўці, імгненні... Таму што ўсе, хто там ваяваў, хто выжыў, загінуў ці прапаў без весткі, — мне не чужыя. І не забывацца — гэта самае малое і адночасова самае вялікае, што я магу для іх зрабіць. І яшчэ я веру, што я не адна».

Сярод герояў сустракаюцца ў асноўным постаці, якія рэальна існавалі. Напрыклад, абаронцы Брэсцкай крэпасці, блакаднікі, Мікалай Яворскі і дзядуля паэтэсы Мікалай Купрыянец, які таксама быў удзельнікам вайны.

Адным з самых адметных вершаў гэтага раздзела можна назваць «Варажба на рамонах». Верш-крык, верш-плач, верш аб жанчынах на вайне. «Начнымі ведзьмамі» называлі летчыцы 46-га гвардзейскага начнага авіяцыйнага палка, цалкам складзенага з жанчын. Мянуську такую ад ворага яны атрымалі за нечаканасць і спрытнасць.

Вызначальным вершам, які ўвасобіўся і ў назве ўсёй кнігі, стаў твор «Дом з белай цэлы». Размешчаны самым апошнім у зборніку, ён падобны да ціхай гавані, у якую прыходзіць карабель пасля штормаў і наваліні ў адкрытым моры.

Яна ЦЭЛА

Дар'я ДАРОШКА

Міжвольнае чарадзейства

Лустачкі бульбы, ланікі моху,
Вогнішча, смех ля ялін.
Ноч набыходзіць памалу, патроху,
Мяккай ступой па зямлі.

Ноч падыходзіць да вогнішча. Вочы,
Поўныя іскраў, бляшчаць.
Ці то не вочы ўжо? Думаі, што хочаші —
Людзі ля вогнішча спяць.

Зоркі ды поўна зіхоучуць скрозь лапы.
Ноч прылягла ля ялін.
Летні лагодны дажджышка закрапаў.
Памяць блукае ў Калі б...

Памяць блукае ў мінулым, каб снілі
Людзі дзівосныя сны.
Мары, дзіцячыя мары аб сіле
Ліпнуць да духаў лясных.

Духі лясныя здзіўляюцца марам,
Пільна глядзяць на людзей.
Лустачкі бульбы ды кубак узвару?
Будзе вам сіла... надзей!

Гузікі

Адарваўся гузік ад сарочкі,
Закаціўся гузік пад канапу...
І дарма! Што вечар сонца моўчкі
Хтосьці злы зрывае з неба лапай.

Вунь, глядзі, ізноўку пакаціўся
Гузік-сонца з аксамітнай хмары!..
Кожнай ноччу той, каму не спіцца,
Прышывае сонейкі да мараў!

Крылы

Нестас мне ўжо сілы, стамілася моцна
Ад няроўнага ходу ўласналісавых
кроснаў.
Папрадухай палоннай тку валошкі
ды клёны,
А з-пад пальцаў выходзяць
бліскавіцы-праклёны...
Я стамілася моцна,
нестас мне ўжо сілы.
Сніць, забыўшыся, сэрца,
свае ўласныя крылы.

Пялёсткі чалавечых мрояў
Вятрыска абрывае дзёрзка.
Не дапаможа нават зброя
Аберагчы свае пялёсткі.
Таму, што вецер — гэта сіла.
Таму, што мроя — гэта бездань,
Якая патрабуе крылаў,
Пераадолююць што беды.
І толькі дасягнуўшы зорак,
Пялёсткі з промнямі злучыўшы,
Твая ажыццявіцца мроя,
Хоць будзь ты самай ізрай мышыцу!

Танклявы ішклянны гарлачык
Майго ўсведамлення
Сусветнай прасторы
Зрабіўся яшчэ больш крохкім,
Яшчэ больш уразлівым,
І зоркам у ім
Стала нібыта цесна.
Ды якое там цесна! —
Амаль рызыкаўна.
Рызыкаўна мітусіцца
На самусенькім дне
І кожнае імненне
Трапляць у палон
Анігіляцый любові,
А мо яшчэ і веры,
І нават надзеі...
І што з таго, што амаль адразу ж,
У тое ж самае імненне,

У тую ж самую ноту,
У той жа самы колер,
У той жа самы выбух
Вывывацца з яго, гэтага палону,
І пабліскаваць, мільгацець
На самусенькім дне,
Мігцець, ярка ўспыхваючы,
Быццам ад званка тэлефона
Ці ад грукату ў дзверы,
У гэтым танклявым,
Уразлівым,
Празрыстым,
Ды не — цьмяным! —
Ды не, во, ізноў празрыстым! —
Ці ўсё ж такі цьмяным
Гарлачыку
Майго ўсведамлення
Сусветнай маралі...

Белы верш пра ружовы пакой

Ружовы колер кветак на ішалерах.
Не ружа кветка — так рамонак нейкі.
Ці то валошка... Хто их, кветкі, ведае?..
Не разабраць, не разглядзець пялёсткі —
Ружовыя пялёсткі на ішалерах...
А можа, ружа? А мо ўсё-ткі ружа?
Пакінь надзею, госць, сюды ўвайшоўшы!
Пакінь і веру звонку, за дзвярыма.
Любоў употай пранясі з сабою:
З любоўю і пялёстак стане ружай —
Ружовай ружай на ішалерах свету.

Жывы калейдаскоп

У восеньскай бездані жоўтага лісця,
Самотна-прывіднага жоўтага лісця,
А можа, рудога, чырвонага лісця,
У восеньскай бездані цемры няма.
А ёсць там, у бездані восеньскай,
штосьці ітосьці
Такое, ну, штосьці такое... прыгожае?
Ды не, не прыгожае... Штосьці такое
Там ёсць, чаго больші анідзе і няма.
Вясёлае штосьці, гарэзнае штосьці,
Як тысячы чорненькіх
зрэнак сланечніка,
Што ў поўно ўглядаюцца,
быццам у сонейка,
І вераць, што хутка надыйдзе вясна.
Вясна для сланечнікаў —
нейкая бздур!
Вясна для сланечнікаў —
гэта нябыцце...!
Але ж яны тысяччу чорненькіх зрэнак
Глядзяць і смяюцца над логікай свету
У восеньскай бездані жоўтага лісця
І кожным пялёсткам-праменьчыкам
вераць
І мараць, што хутка надыйдзе вясна.
У смутку люструюць калюжы.
Пешишу на лёсе —
Гэтак вырошчваюць крылы.

Фота Касіуса Дробава.

Уладзіслаў АРЦЁМАЎ

Балада аб крушэнні

Ярка зіхацела, ды нядоўга, —
Адгарэла ўжо да тла святло.
Вецер у руках стрымаць больш лёгка,
Чым каханне тое, што прайшло.

Плач не плач — нішто не адгукнецца,
Што было, — у жмені не схаватаў.
Там, дзе больш балюча, там і рвецца, —
Не вярнуць, не склеіць, не сабраць.

Знай, бадзайся па спусцелай хаце,
Зубы сіціні, трапіўшы ў тупік...
Так жа так, ды, кажучы па праўдзе,
Адышоў у далек твой цягнік.

Зарастаюць шрамы ад разрыву
Горш нат, чым ад раны нажавой.
І зраслося, хоць, канешне, крыва, —
З выгляду ты зноў з душой жывой.

Так жа так, ды стрэмка ёсць — назола:
Бачыш кожны раз, не без падстаў,
Страшны сон, як трапіў ты пад колы.
Згінуў, а каго — уратаваў?

Труна

І няма мяне, а бачу: мрояй —
Сон, у ім труна, нібы ладдзя.
Падвішоў і запытаўся, хто ў ёй.
Ёлкі-палкі, а ў труне той — я!

Ды не кануў ані ў якой Леце...
Для чаго ж я мучыўся, цярэў,
Раз няма і не было той смерці?
І куды падзеіца мне цяпер?

Поле

Змог прайсці я зыбістаю сцэжкай,
І на ўсе пражыттыя ўжо дні
Паглядзеў з разубленай усмешкай,
Як салдат, што выжыў у баі.

Быў мой ішляк і доўгім, і жарсцвінным.
Знак убачыў у яго канцы:
Поле аказалася ўсё ж мінным...
Лёс пражыць — што поле перайсці.

Вецер

Свет, і радасны, і светлы ўрэшце,
Яшчэ больші прасторна
светлым стаў,
Ды таму што дзьмухнуў-свіснуў вецер,
Ржавае лісцэ з галін сарваў...

Я прагнуўся ўчора на дасвецці
І пра свой лёс думаў у журбе, —
Падалася мне, што свіснуў вецер:
«Ну, збірайся, гэта — па цябе...»

Журба

Гэта зямля ў асенні жалы
На зыходзе дня зноў ахінецца,
Водсвет у сінеючую даль
Пералескаў і лясоў памкнецца.

Так самотна мне штось — і таму
Заблукаю я кудысь далёка...
Беспрытульна ў хаце аднаму —
Гэтак жа і ў полі адзінока.

Зноўку растае ў нябёсах клін,
Прападае з плачам пракаветным...
Павярну дамоў, ды не адзін,
А ў абдымках з холадам і ветрам.

Святло поўні

Ні смякотна мне днём, ані зябка,
Клопатамі поўніцца жыццё,
І гарыць нястрашна і няярка
Поўні ў небе бледнае святло.

Ну а ноччу гэткае прысніцца,
Што нікому нат не пажадаць, —
Запяюць, расстогнуцца масніцы,
У кутах спусцельных зарыпяць.

Ды не ўстану, каб зірнуць на ўлонне
З ганку, бо здаецца мне няўзнак,
Што ў святле журботна-бледнай поўні
Свет наўкол — як быццам бы мярцвяк.

Буду я ляжаць і слухаць гукі,
Што ў пустотнай хаце скрозь жывуць, —
А кашчавая былога рукі
Так да горла да майго і мкнуць.

Пір

Думы сумныя мае, ў сваяцтве
Памяць пагартаем, паглядзім:
У абдымках вась — я і юнацтва,
Ну а тут вась я — ужо адзін.

Сярод ночы цяжкае пахмелле,
Зноў сяджу і нікну галавой, —
Так жыццё маё ітось караеце,
Бы між паўзы першай і другой...

Вольна ты, юнацтва, тірвала,
Без трывог, — што будзе там,
далей,
І вясёлых дзевак абдымала,
І сарочку рвала на сабе.

Памяць, памяць — вольніца жывая,
Не суняць яе, не ўгаманіць...
Вось сяджу — сарочку зашываю, —
Калеіца іголка, рвецца ніць.

Колькі засталося жыць, — не скажаш.
Гэта ноч — палонніца святла!
У абдымках зноў мы —
я і старасць, —
Падбіраем крошкі са стала.

Марнасць

Зьянне ў зрок, вясёлыя медсёстры,
Ты — хаклом паветра на лату...
Гэтак жа ў жыццё з явіцца проста,
Як ступіць з абрыва ў пустату.

Мчыць жыццё, бліскоча вадападам,
Шум святочны, марнасць мітусні...
Процьма людю ля цябе — заўзята
Ўсе ляцяць туды, куды — і ты.

Ты ў сярэдзіне? У канцы ты дзесьці?
Вось фінал ва ўсёй сваёй красе:
Ладзіш планы, значыш-меціш мэты,
А ляціш туды, куды — і ўсе.

Паміж спраў сябе аглядзць больш строга
І душу абследуі на святло, —
Месяца там даўно няма жывога,
Дзе бягрэшина-чысценька было.

Жорсткая, аднак жа, ёсць уцеха, —
Стрэне вась анёл: «Ну як жыццё?»
Выме ён душу, знясе да пекла —
Змые у агні чарноце ўсё.

Іна ФРАЛОВА

Магнітафонная стужка загучала ненаaturalна марудна. І без таго абрыдлы, надакучлівы, як асенняя муха, шансон мучыў слых маладзенькай дзяўчыны, на выгляд яшчэ зусім падлетка. У першай хаце гучна зарагалі. Нарэшце моташныя ўсхліпы спыніліся. Ім на змену прыйшоў ляскац батарэяк. Нехта з сяброў брата вырашыў прадоўжыць іх надзвычай кароткі век. Пацягнула цыгарэтным дымам. Такое нахабства здзівіла дзяўчыну. Але не мог не ведаць, што гаспадар хаты, іх дзед, калі яшчэ курыў, не дазваляў сабе такога. Нават у самыя лютыя маразы дзед Сцяпан выходзіў на вуліцу. А ў мінулае жніво занядужаў: пачаў душыць моцны кашаль, а пасля з'явілася задышка. І Сцяпан Марцінавіч вымушаны быў звярнуцца да доктаркі. Другі раз. Першы — калі нейкая казурка залезла ў вуха. І стары, не ў сілах цяпець егіпецкія пакуты, на наступны дзень з вінаватым выглядам з'явіўся ў ФАПе.

Ад раптоўнай хваробы лекаў не знайшлося, кашаль біў і ўдзень, і ўночы, але да цыгарэты ён больш не дакранаўся. Дзед ноч праводзіў седзячы ў ложку. І ўнучка, каб хоць трохі паменшыць пакуты, уставала і паліла цукар у алюмініевай лыжцы. Ці прыносіла мёд у паўлітровым слоіку.

З такімі невясёлымі згадкамі-думкамі маладая гаспадыня заканчвала звычайны ранішні клопат. І зараз які раз цягала за рогі з боку ў бок тоўстыя цяжкія падушкі на высокім ложку. Вялікай патрэбы ў перасоўванні падушак не было, хутэй — неабходнасць заняць рукі. Зварушаныя непрыемныя згадкі дзедавай немачы прыцягнулі за сабой пратэст і паводзінамі старэйшага брата. Яго блынданнем па вёсцы без работы і бясконцымі «збюркамі» ў іх хаце. Трапным выразам «збюркі» бабуля некалі ахрысціла пустыя, а значыць, і ганебныя, на яе погляд, зборышчы вясковай моладзі. І яшчэ быў занятак, наяўнасць якога не ўлазіла ні ў якія вароты: канспектаванне блатных песень з нейкім слізкім, пахабным падтэкстам!

А зараз на яе навалілася яшчэ адна непрыемнасць. Як, не звяртаючы на сябе асаблівай увагі кампаніі абармотаў, выйшці з хаты? Не ў акно ж лезці! І як вынесці смецце? Так, проста ў халаце? Ці не варта з'яўляцца ў хатнім выглядзе перад дзясяткам дзецюкоў? Яна ўсё ж такі дзяўчына!..

Праз хвіліну ў сукенцы-сонца і з высока сабранымі на самай макуцы валасамі яна ўжо аглядала сябе ў вялікім люстэрку, умайстраваным у шафу. Знайшла, што ўсё ў поўным парадку. Настрой значна палепшыўся. І лёгкая быліначка дзяўчыны закружылася на толькі што вымеченай падлозе. Прыгажунька лёгкім ганарлівым кіўком вітала маладуу князёўну ў халодным шкле. Але раптам у далікатны дзялог уварваўся раскацісты рогат. Дзяўчына хуценька распуціла валасы, наспех запяла касу, шапіла ўсе патрэбныя рэчы, каб больш не вяртацца і не мазоліць вочы «гасцям».

Раскрыжаванне

Апавяданне

Смецце ж засталася ляжаць у кутку каля грубкі.

— Добры дзень!

— Малая, ты куды? — зачапіў на парозе Алег.

— Сена ў зяроды складаць, а талды машыну з хлемам каля крамы вяртаваць буду. Можна б, ты купіў? — дзяўчына працягнула брата рубель, што раніцай паклала на стол бабуля.

— Мы — не рабы, рабы — не мы! У мяне законны адпачынак перад войскам, — падняўшы галаву, як гусак, зашыпеў брат і пачаў шукаць вачыма падтрымку ў сяброўку.

Група падтрымкі не прымусіла рабе доўга чакаць: маўклівая падчас размовы «збюрка» ажывілася: «Мы не рабы, рабы — не мы».

Маланкай праляцела: «Мы — не рабы, рабы — нямыя». Але ўслых выразна па-настаўніцку вымавіла:

— Мама мыла раму.

Фота Кастуся Дробова.

Грымнула дружнае: «Мама мыла раму». Дзяўчо ўскінула бровы. Колькі часу яна ведае гэтых хлопцаў?! Тры гады, пяць... З некаторымі знаёма з дзяціства, але ўражанне, што гэты жэрды-пераросткі — абсалютныя прыдуркі, узнікла толькі зараз. Ды й мянушкі папрыдумалі адзін аднаму нялюдскія — Стукач, Мутны. Ці вось — Лысы, Здыхлік, Смаркаты. Стрыечнаму брату кампанія глядзела ў рот, лавіла кожнае слова, на думку дзяўчыны, не з'яўдзіўся разумнае, ды велічала Піцэр. Цётка з мужам пераехалі ў маладосці ў Ленінград. Там нарадзілася пагодкі Алег і Алачка. Алачка засталася дома, рыхталася да экзаменаў, а Алега цётка адправіла дапамагаць старым на гаспадарцы. «Ага, не помач, а немач!» — гарачылася гаспадыня. Ды і зварот да самых блізкіх людзей — «старыя» — балочка скрабануў па сэрцы.

Як кіпячільнік у пустым вядры, гарэла неспагаднае чэрвеньскае сонца. Самы час ісці на бухту. Дзяўчына адрэзала тры лусты хлеба, акунула ў вядро з вадой і памачзала ў цукры. Смаката для сябе і сябровак закруціла ў хустачку. Пярэстыя сарафаны Алескі і Алёні ўжо мільгалі каля Боркава вязы. Заставалася толькі падняцца на гару, як з густога ценю прыбярэжнага кустоў на яе выкацілася ранішня «збюрка». У поўным зборы і нападнітку. Але мокрыя галовы і завязаныя на поясе кашулі прыдалі бадзёрскасці. «Дзякуй Богу, хоць спакойна можна будзе акунуцца, без дурнога рогату і выкрунтасаў».

— Малая, ты куды? — завёў старую пласцінку Алег.

— Разуй вочы. Туды, адкуль ты ідзеш, — стрымана адказала дзяўчына і хацела хутэй падняцца да дзяўчаты.

Але дарогу перагародзіў малайцаваты Самазвал, наваліўся на дзяўчо, пачаў лапаць яе і палез цалавацца.

— Адыдзі, боўдзіла! Ты з катушак з'ехаў? — дзяўчына адпіхнула нахабніка. — Зараз усю тваю паганую морду раздзяру!

І раптам адчула, як нехта падняў ёй падол сукенкі. Яна рэзка павярнулася і ўбачыла Смаркатага. Той тэатральна вывернуў свае таўсценныя вусны і вылупіў вочы. Кампанія грымнула рогатам, а нахабнік пабег да ракі.

— Ах ты паскуднік... Капец табе!

Дзяўчына без асаблівых цяжкасцей дагнала свайго крыўдзіцеля, заядлага курца, адным рыўком, што той і войкнуць не паспеў, парвала чорную мадзяцкую майку ад шыя да пупа. Джын Сіманс і Пол Стэнлі разгублена глядзелі

Смаркатага перакрываў. І было цяжка зразумець, ад чаго болей: ад болю ці здзіўлення.

Дзень хіліўся да захаду. Адплакаўшы сваю, пакуль яшчэ самую горкую, жаночую крыўду, дзяўчына саскочыла з ніцай вярбы, што хінулася веццем да самай вады, і рушыла праз гароды ў бок хаты. Праз расчыненыя насцеж вокны вырываўся голас Вілі Токарава. За сталом канчалі вячэру стомленыя гаспадары. Есці дзяўчыне не хацелася, ёй наогул нічога не хацелася. І, парушаючы завядзёнку дзяціцца няхітрымі навінамі вясковага дня, усе разам увайшлі ў другі, чысты пакой, дзе размясцілася разнавольнае кодла. У аבותку, склаўшы ногі «па-турэцку», палова кампаніі ўзбілася на ложку і гуляла ў ачко. Алег расцягнуўся на падлозе голы па пояс, перад ім на каленях коўзаўся Смаркаты з распухлым тварам. Ён старанна слюнявіў аловак і дамаляў кувал цырквы, што красавалася на спіне брата. Самазвал і Мутны стралялі па сваіх сябровах з пісталечка з прыскачай. Асабліва іх радавала, калі траплялі каму-небудзь ніжэй спіны. Дзед гучна, каб перакрываць магнітафон, павіталіся. Гасці неяк схямануліся, апусцілі ногі з ложка, павіталіся ў адказ. Дзяўчына ўбачыла смецце ў кутку і пачала яго зграбаць венікам у жалезны шуфлік.

— Што гэта робіцца? Алег, хіба можна маляваць такое? Грэх, дзеткі, вялікі. Заўтра — Тройца.

— Баб, а ты што, у Бога верыш? — пачаў свой звычайны сцеб унук.

— А як жа без Бога? Без Бога чалавек — як скаціна ў хляве, — бабуля шырока паклаўшы крыж, кінулася да чырвонага кута.

Дзед і ўнучка так і засталіся разгублена стаяць каля дзвярэй.

— Дай сюды, — Алег выхапіў пісталечкі з рук Самазвала і стрэліў у ікону.

— Ай, Багародзіца Спасіцелька, ай, Матка Боская... — загаласіла бабуля.

— Бачыш, свет не перавярнуўся. Каб быў той Бог, ці дазволіў бы ён сабе ў лабёшню страляць?

Асмалеўшая кампанія рагатнула.

— А Бо-жачкі, а мі-ленькі, а што гэта ро-біцца, а што гэта чы-ніцца, — нараспеў загаласіла бабуля і снапом асела на падлогу.

— Выйдзі, смурод. Выйдзі з хаты! — падскочыў да ўнука, ачунаўшы, дзед.

Алег павольна падняўся. Дзед не даставаў яму да пляча. Дзяўчына заўважыла, як сціснуліся кулакці ў брата і нядобра загарэліся вочы. Момент — і ярка-чырвоная змейка папаўзла з твара на грудзі Алега. Дзяўчына кінула шуфлік на падлогу і стаяла перад братам, не ведаючы куды падзець рукі.

— Шалёная, шалёная... — прасіпеў Алег.

Гэтыя ж словы дзяўчына пачула і ад цёткі, якая прыхахла з гвалтам ратаваць пакрыўдзанага сыночка.

Уладзілі ўсё па-сямейнаму. Па патрабаванні раз'юшанай леныградкі хату перапісалі на адзінага ўнука, яе Алескі. У іншым выпадку цётка пабажылася напісаць заяву ў міліцыю, а маёмасць спаліць.

Вёска падхапіла навіну і доўга перацірала ды смакавала. Але з часам усе сціхла.

А цётчына сям'я больш і носа не паказвала. З'явіліся на пахаванне дзеда, а праз два гады прыхалі развітацца і з бабай. Старыя пайшлі ў лепшы свет ціха, без асаблівых пакут. І абодва на Святую Тройцу. У вёсцы пагаманілі пра такое супаўненне, але праз пэўны час і пра гэта забыліся.

Вандруючы па Гродзеншчыне, даўно марыў стварыць літаратурна-краязнаўчы партрэт ці не самага цікавага ў гэтым плане Навагрудскага краю. І хаця Навагрудчына — паняцце больш шырокае, чым толькі раён, пакуль абмежаваяся тэрыторыяй, унікальнай прасторай горада Навагрудка і Навагрудскага раёна. Пастараўся сабраць найбольш з мастацкай памяццю гэтай старонкі. Кніга збіралася ў дарозе, у ліставанні з дасведчанымі людзьмі — даследчыкамі, краязнаўцамі, кніга збіралася ў адкрыццях раней напісаных. Таму і прысвячаю гэтую працу сваім навагрудскім, карэліцкім, стаўбцоўскім сябрам, добрым знаёмым — Аляксандру Лойку, Валерыю Казакову, Аляксандру Булаку і ўсёй яго сям’і, Кастусю Качану, Міколу Гайбу, Анатолю Сланеўскаму, Міколу Нікалаеву, Генадзі Пальчыку, Валерыю Недзеню, Сяргею Дунну і ўсім, дзякуючы каму я адкрываў гэты ўнікальны край. Тым, ад каго я шмат пачуў цікавых падказак, ідучы следам за якімі і ствараў краязнаўчы партрэт Наваградчыны — Навагрудчыны. Удзячны сваім родным, блізкім, якія заўсёды з’яўляюцца папалчнікамі, першымі памагатымі ў маіх краязнаўчых памкненнях. Нізкі ўсім паклон!

А ўвазе чытачоў — некаторыя старонкі будучай кнігі «Навагрудчына. Літаратурнае гняздо Беларусі».

(прэмію) у 75 рублёў або 38 долараў праз Навагрудскага агента Англа-польскага Банка». І далей: «Увесну 1929 г. Я. Драздовіч адаслаў у Менск 3 альбомы, якія змяшчалі рысункі драўлянага будаўніцтва на Навагрудчыне і Піншчыне, драўлянага будаўніцтва (хаты) на Наваградчыне, харомага драўлянага будаўніцтва на Наваградчыне, Дэсіеншчыне...» У ўсё ж галоўным клопатам Язэпа Драздовіча было збіранне матэрыялаў для Віленскага беларускага музея. «...Пэралік экспанатаў ад 1927 г. сведчыць аб шырокай географіі пошукаў мастака, яго настойлівым жаданні захаваць усё магчыма важнае ў спадчыне беларускай зямлі, зрабіць гэта здабыткам нашчадкаў. У пераліку — экспанаты

Навагрудчына. Літаратурнае гняздо Беларусі

Зазіраючы ў родныя мясціны пісьменнікаў, зусім звычайна адкрываеш іх паэтычныя ці празаічныя, публіцыстычныя радкі, чым толькі пры чытанні тых ці іншых твораў. З гэтай нагоды прыгадалася даўно напісаная кароткая мініяцюра народнага пісьменніка Беларусі Янкі Брыля, творцы, далёка не чужога і Навагрудчыны. У мініяцюры «У родны дом» — і жывая прастора, і павязь яе, пераход ад яе да кніжных старонак, да самога жыцця...

Паслухаем жа Янку Брыля, аўтара многіх апавяданняў, аповесцей, рамана «Птушкі і гнёзды»: «...Прыемна чытаць тут Карнея Чукоўскага — яго ўспаміны, тым больш пра Пастарнака, — іменна тут, у падмаскоўным лесе, на іх апошняй радзіме, паблізу ад іх драўлянага жылля і сціплых магіл.

Над гэтай кнігай я як быццам злавіў-такі нарэшце сваю даўнюю думку, тое, што адчувалася ў розны час у родных мясцінах іншых пісьменнікаў — меншых, большых, вялікіх.

Хто ў сваёй Яснай Паляне, хто ў Навагрудку, хто ў Веймары, хто ў Еканеве, хто ў Наднямонні ці ў Яльце... Вось я наведваў іх, тыя мясціны, а далей — яго няма нічога, тут па далёкай, узніслай легендзе аціхла, у пошуках найбольшай паўнагты іх, пісьменніцкіх, вобразаў трэба вяртацца ў іхныя кнігі.

Мы ўжо туды вярталіся неаднойчы і будзем вяртацца, як з вялікага падарожжа ў родны дом, з яшчэ большай, з самай грунтоўнай упэўненасцю, што радней, чым ён, — і сапраўды няма нічога».

Як тут не пагадзіцца з класікам беларускай літаратуры, які так выразна, так ёміста і так глыбока падгледаў сувязь родных мясцін пісьменніка, аўтара з яго кнігай у нашым уласным чытацкім успрыняцці!.. Веліч мастацкага слова — гэта і працэс яго нараджэння, а значыць, і нараджэння ў тых ці іншых абставінах пісьменніка як творцы, як мастацкай асобы.

Калі хочаце, літаратурнае краязнаўства — гэта своеасаблівае люстэрка, з дапамогай якога чытач можа болей уважліва, болей пільна разгледзець кнігу, зразумець пазіцыю аўтара, асэнсаваць суладдзе мастацкіх сімвалаў і вобразаў з жыццём і з часам, з падзеямі, пра якія расказвае празаік, паэт, драматург, публіцыст.

...Нягнэвічы — радзіма рускага гісторыка, педагога Івана Ігнатавіча Малышэўскага (1821—1897), які мае самае непасрэднае дачыненне да прыгожага пісьменства. Прафесар (1861), доктар багаслоўя (1873). З сям’і праслаўленага святара. Скончыў Жыровіцкае духоўнае вучылішча. Затым — Мінскую духоўную семінарыю (1849), пашла — Кіеўскую духоўную акадэмію (1861). Да канца жыцця выкладаў у Кіеўскай духоўнай акадэміі на кафедры рускай царкоўнай гісторыі. Вывучаў гісторыю Беларусі. Адна з адметных прац у гэтым кірунку — «Нарыс гісторыі Турава» (1880). Выдаў кнігу «Святых Кірыл і Мяфодзія, першыя настаўнікі славянскія» (Кіеш, 1886).

У 1927—1930 гады настаўнікам у Навагрудскай беларускай гімназіі працаваў мастак, празаік, паэт Язэп Драздовіч (1888 — 1954), урадзец зацэна Пунькі на Лыбаччыне, у Віцебскай вобласці. У свой «наваградскі» перыяд Язэп Драздовіч

друкаваўся ў заходнебеларускіх перыядычных выданнях, такіх як «Маланка», «Сялянская ніва», «Сіла працы». Вершы творца змяшчаў пад псеўданімам Язэп Народнік. У Навагрудку Язэп Драздовіч правёў і сваю персанальную мастацкую выстаўку. Тры «наваградскія гады» ў лёсе таленавітага мастака і пісьменніка больш ясна выглядаюць, дзякуючы даследаванню гродзенскага вучонага Андрэя Майсяёнка (нар. 1 чэрвеня 1943 г. у Глыбокім на Віцебшчыне) «Язэп Драздовіч у Навагрудку», якое ён агучыў на Першых «Наваградскіх чытаннях» (яны прайшлі па ініцыятыве Гродзенскай краязнаўчай асацыяцыі, Гродзенскага абласнога і Навагрудскага раённага саветаў Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, Гродзенскага навуковага Таварыства гісторыкаў медыцыны, навагрудскага гісторыка-краязнаўчага музея 18 мая 1991 года). Андрэй Георгіевіч Майсяёнак — вучоны ў галіне біяхіміі, урач, гісторык медыцыны, грамадскі дзеяч. Доктар біялагічных навук (1997), прафесар (1997), член-карэспандэнт Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі (2000). З 1985 г. А. Майсяёнак — супрацоўнік Інстытута біяхіміі АН БССР. У 1992—1996 гг. — намеснік дырэктара, у 1996—1998 гг. — в. а. дырэктара, з 1998-га загадчык лабараторыі Інстытута біяхіміі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. З 2006 г. — загадчык аддзела Інстытута біяхіміі біялагічна актыўных злучэнняў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. У сваім дакладзе на «Наваградскіх чытаннях» Андрэй Георгіевіч зазначыў: «...Перыяд працы ў Навагрудку ім (Я. Драздовічам. — А. К.), акрэсліваецца трыма вучэбнымі гадамі з 1927 па 1930 г. А дата звальнення — 1 студзеня 1930 года. З дакумента, які цытуецца, можна даведацца аб цяжкай працы мастака як выкладчыка Наваградскай гімназіі, аб яго творчых поспехах як удзельніка рэгіянальнай выставы, паўночных таргоў, Пазнаньскай усеагульнай выставы. У якасці прычыны звальнення Драздовіч зазначае цяжкі матэрыяльны ўмовы, змяншэнне выкладчыцкай працы да 13 гадзін у тыдзень і адпаведна заробку да 80 злотых штомесячна...» Звальненне Язэпа Драздовіча адбывалася рашэннем бацькоўскага камітэта беларускай гімназіі ў Навагрудку ў снежні 1929 г. Звольнілі без матэрыяльнай дапамогі. Педагагічная рада камітэта прыняла на сябе абавязак выплаціць Драздовічу трохмесячную пенсію ў памеры 313 злотых... Яшчэ раней бацькоўскі камітэт «пастанавіў не запрацьці п. Драздовіча выкладаць у гімназіі ў 1929—30 гг. <...> Аднак, прымаючы пад увагу, што пастанова гэтая прынята за месяц да пачатку года школьнага і за такі кароткі час п. Драздовіч не зможа знайсці сабе новай працы, камітэт пастанавіў давесці да ведама п. Драздовіча аб сваёй пастанове і папярэдзіць яго, што калі хоць адзін факт указанага характару паўтोरніцца з яго, то ён будзе зараз жа звольнены...»

А. Г. Майсяёнак у сваім даследаванні раскрыў змест, сутнасць зробленага мастаком і пісьменнікам у навагрудскі перыяд жыцця. «...Ён вельмі актыўна працаваў у галіне этнаграфіі і як збіральнік музейных экспанатаў, вандруючы ў навакольных Наваградка і на Піншчыну. Некаторыя з сабраных этнаграфічных матэрыялаў мастак пераслаў у інстытут беларускай культуры ў Менск. За 4 зборы графічнага, этнаграфічнага і слоўніковага матэрыяла ў 1928 годзе мастак атрымаў ад Беларускай акадэміі навук грашовую ўзнагароду

з Міндоўтавай гары ў Навагрудку, “шведзскіх валоч” каля вёскі Грабнічкі, мястэчка Турэц, Карэліч.

Пазначаецца аўтар, дата і месца знаходак. Напрыклад: “Жэня Картунянка з в. Грабнічкі пад наваградкам 24-4-27 знайшла на Грабніцкім полі медзяную манету...”

Пры пасрэдніцтве і, відаць, удзеле Я. Драздовіча 7 верасня 1927 г. вучні Наваградскай беларускай гімназіі перадалі ў дар Віленскаму беларускуму музею: “Рэзаваная (з розам і ракавінай) з грабавага дрэва цукерніца — праца мастака-самавучкі, беларуса Гарбацэвіча з вёскі Мірагчы каля воз. Світэці ў Наваградку”... Даклад А. Майсяёнка завяршаецца наступнымі словамі (што ўжо таксама становіцца гісторыяй!): «...Прышла пара аддаць належнае “вандроўнаму мастаку”, няўрымсліва дзеячу Беларускага адраджэння і на Навагрудчыне». І з гэтым не паспрачаешся...

На ішчасце, імя Язэпа Драздовіча сёння названы вуліцы ў многіх гарадах краіны. У Мінску, Оршы, Маладзечне, Глыбокім, Шаркаўшчыне, Радашковічах. І ў Навагрудку — таксама...

Біябібліяграфічны слоўнік «Беларускія пісьменнікі» (Мінск, 1994; том 3) падказвае нам яшчэ адзін літаратурна-краязнаўчы навагрудскі штрышок. Гэтым разам — штрышок, які самым непасрэдным чынам звязаны з лёсам заходнебеларускага паэта (першы яго вершаваны зборнік — «Песні на зонах» — пабачыў свет у Вільні ў 1939 годзе) Анатоля Іверса (1912—1999), які нарадзіўся на Слонімскайчыне: «...Чытаць па-руску паэта навучыў бацька, потым некалькі месяцаў хлапчук вучыўся ў мясцовай беларускай школе, але яна была закрыта.

Летам 1926 года паступіў у Віленскую беларускую гімназію, у 1928 годзе выключаны з актыўную падпольную дзейнасць. Працягнуў вучыцца ў Клецкай і Навагрудскай гімназіях, але закончыў поўны курс навучання польскія ўлады так і не далі...» Друкавацца ў заходнебеларускім друку Анатоль Іверс пачаў у 1934 годзе.

У час Вялікай Айчыннай вайны стварыў антыфашысцкую падпольную арганізацыю ў Слоніме. Калі пачаліся арышты падпольшчыкаў, пайшоў у партызаны. Быў абраны сакратаром Слонімскага мікраённага антыфашысцкага камітэта. Пазней быў прызначаны намеснікам камандзіра партызанскага атрада імя Дзяржынскага па рэзедцы. Пасля вайны працаваў майстрам смалакурні, тэхнолагам хімізавода. Анатоль Іверс — аўтар кніг «З пройдзеных дарог» (1970), «Жыву ў бацькоўскім краі» (1982), «Я пайшоў бы ўслед за летам» (1987), а таксама — шэрагу выданняў, якія пачабылі свет ужо пасля смерці паэта. Шмат дзяў захавання творчай спадчыны Анатоля Іверса зрабіў яго змяляк — слонімскае краязнаўца, добра вядомы ў нашай краіне даследчык мінуўшчыны, пісьменнік Сяргей Чырпун.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ
Працяг будзе.

Язэп Драздовіч

Іван Малышэўскі

Анатоль Іверс

Гаспадыня краіны Маленства

Галоўнае мастакоўскае дасягненне Алены Васілевіч, несумненна, — тэатралогія «Пачакай, затрымайся...» Над аповесцямі «Расці, Ганька», «Доля знойдзе цябе», «Новы свет» і той, што і дала назву гэтаму твору, яна працавала чатыры гады — з 1965-га да 1969-га. Настолькі праўдзiва і па-майстэрску расказала пра простую вясковую дзяўчынку Ганьку Гурыновіч і яе жыццё, што тэатралогія з вялікай цікавасцю была сустрэта юнымі чытачамі, а крытыкай высока ацэнена як адно з найлепшых дасягненняў беларускай дзіцячай літаратуры, а ў 1976 годзе Алена Сямёнаўна атрымала Дзяржаўную прэмію БССР. Аднак у яе ёсць і іншыя значныя творы. І не толькі адрасаваныя хлопчыкам і дзяўчынкам, а «дарослым». Хоць для сапраўднай літаратуры ўзроставае паняцце, як вядома, умоўнае. Тое, што напісана таленавіта, даспадобы каму заўгодна.

Алена Васілевіч.

Шляхі і ростані

Яе малая радзіма — Случчына, якая, што таксама добра вядома, дала літаратуры столькі пісьменнікаў, што, згадваючы іх, і забытацца лёгка. Знакамітых таксама нямала. Нарадзілася Алена Васілевіч 22 снежня 1922 года ў засценку Даманшчына, сённяшняга вёска Ліпнікі цяперашняга Случака раёна. Жыццё з самага ранняга маленства яе не пеціла. Бацькі ўлетку 1930-га амаль адно за адным памерлі. Васымігадовай Аленкай пачалі апекавацца сваякі: тры гады жыла ў матчынага брата, а потым у стрыечнай сястры Аляксандры Забродскай.

У роднай вёсцы скончыла чатыры класы. Вучобу прадоўжыла ў вёсках Таліца і Паўстынь, а пасля сямі класаў Урэцкай сярэдняй школы, паступіла ў Случкае педагагічнае вучылішча. Аднак пасля другога курса развіталася з ім. Прычына — nelaды з матэматыкай. Падала дакументы ў Рагачоўскі настаўніцкі інстытут на літаратурны факультэт.

Гэта быў усядомлены выбар. Ведала ад маці, што за некалькі месяцаў да яе нараджэння, улетку 1922 года, у Даманшчыну прыезджай Якуб Колас. У шостым класе зацікавілася раманам Кузьмы Чорнага «Трэцяе пакаленне». Ва Урэцкую школу, калі вучылася ў ёй, наведваўся Міхась Лынькоў. Хіба можна пасля гэтага не палюбіць літаратуру! А «ў Рагачове, — як сведчыла ў аўтабіяграфіі, — прайшлі самыя светлыя, шчаслівыя два гады майго юнацтва».

Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, эвакуіравалася ў Арэнбургскую вобласць. І ў калгасе працавала, і бібліятэкарам у эвакашпіталі, і пісарам у адной з вайсковых жасцей... З'яўляючыся вольнанаёмнай, у 1943 годзе перабралася ў Харкаў. Пасля вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў прадоўжыла вучобу на філалагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Скончыўшы яго, працавала кансультантам у Курскім абласным выдавецтве. Напісала невялікую аповесць «У прастор жыцця», якую надрукаваў у першым нумары за 1947 год часопіс «Беларусь». Гэта паспрыяла таму, што яе запрасілі ў Мінск на Рэспубліканскую нараду маладых пісьменнікаў БССР.

Канчаткова звязала свой лёс з літаратурай у 1950 годзе. Загавала адзіелам культуры часопіса «Работніца і сялянка» (цяперашняя «Алеся»), рэдакцыяй літаратуры для сярэдніх і старэйшых школьнікаў выдавецтва «Мастацкая літаратура», а да выхаду на пенсію ў 1993 годзе ўзначальвала рэдакцыю літаратуры для юнацтва выдавецтва «Юнацтва».

Ідэал «запазычанасць» падказай

У назве «У прастор жыцця» відавочна пераклікаецца з аповесцю Якуба Коласа «На прасторах жыцця». Яшчэ ў большай ступені гэта пачало адчувацца, калі першапачатковую назву памяняла на «У прасторах жыцця». Што да зместу, то ён арыгінальны. Хоць, калі падыходзіць схематычна, пэўная запазычанасць у выбары галоўных персанажаў назіраецца. У Якуба Коласа Сцяпан Барута і Аленка Гарнашка — тыповыя прадстаўнікі свайго часу. Такімі з'яўляюцца і Андрэй і Наташа Алены Васілевіч,

якіх разлучыла вайна. Яны годна вытрымалі ўсе выпрабаванні і засталіся разам.

Гэтае «падабенства» даследчыца Тацяна Дасаева вытлумачае так: «Коласаўскія героі Сціпка і Аленка для А. Васілевіч і яе аднагодкаў былі ідэалам, бо ў іх уасобіліся тыповыя рысы тагачаснай моладзі з яе прагай да ведаў, чысцінёй маральных прынцыпаў, апантанасцю ў імкненні зрабіць што-небудзь карыснае для Радзімы».

Аповесць не засталася не заўважанай крытыкай. Былі як заўвагі істотныя, так і пажаданыя ў духу таго часу. Гэта відаць і з назвы разваг аўтара адной з іх Усевалада Краўчанкі — «Льбей вывучаць жыццё». Адгукнулася крытыка і на наступную «курскую» аповесць Алены Сямёнаўны «Шляхі-дарогі». Таксама хапіла заўваг — і істотных, і неістотных, аднак для яе куды больш значным было меркаванне Міхаса Лынькова, які сваімі ўражаннямі падзяліўся ў лісце ёй ад 15 красавіка 1948 года:

«Што добрага, харашага ў Вашай аповесці?»

Сур'ёзная задума. Паказ таго штодзённага і не заўсёды прыкметнага гераізму нашых жанчын-калганіц, якія вынеслі на сваіх плячах увесь цяжар вайны (я маю на ўвазе іх намаганні падтрымаць, не запустіць сельскую гаспадарку). Гэта паказана Вамі нядрэнна, а ў асобных раздзелах добра нават бліскач. У гэтым, па-мойму, асноўная ўдача аповесці».

Аднак, не развітаючыся з буйным жанрам, усё больш упэўнена пачала абжываць «малую» празічную форму, найбольшага поспеху дасягаючы ў апавяданнях, у сюжэт якіх закладзены аўтабіяграфічны моманты: «Ты пайшоў насустрэч вайне...», «Пісар страляе ў часці», «Рахмат», «Тая першая зіма», «Пані старшынiха прыехала» і іншыя. Першае са згаданых асабліва кранальнае. Па сваіх мастацкіх якасцях яно набліжаецца да найлепшых твораў Івана Навуменкі з кнігі «Таполі юнацтва». Разам з тым усё гэта сваё, прапушчанае праз уласнае сэрца. Згадка пра канкрэтнага чалавека Івана Лазоўскага, каханне да якога апавядальніца пранесла праз усё жыццё, — гэта і слова пра пакаленне маладых людзей, якіх назаўсёды разлучыла вайна.

Апавяданне ж «Пані старшынiха прыехала» — трагедыя хлапчука, на вачах якога немец чаргой з аўтамата застрэліў маці і сястрычку. З-за перажытага так і застаўся на ўсё жыццё дзіцем. Чэсікам быў тады, Чэсік і цяпер. Хіба што радуецца, калі да старшынi калгаса прыезджая з горада яго жонка. Чаму яна прываблівае Чэсіка, «такая прыгожая, такая вясёлая і добрая», становіцца зразумелым, калі прынес ёй сабраныя ў лесе суніцы:

«Ён глядзеў, як пані старшынiха карміла грудзямі малое дзіця, як яна лашчыла і пшчотна цалавала Колю, глядзеў і як быцам бачыў ужо не іх, а бачыў — успамінай нейкую другую жанчыну і другіх дзяцей... Дзе ён гэта бачыў... Калі гэта было. Хто была тая жанчына... — Пані старшынiха... — шэпча Чэсік. — Мама!.. Мама!.. — паўтарае ён, раптам пазнаўшы яе...»

Толькі дзе яна была столькі гадоў?... Чаму яна гэтак доўга не ішла?.. У Алены Васілевіч нямала і апавяданняў, адрасаваных дзецям. Але пры ўсім сваім высокім мастацкім якасцях яны не могуць параўнацца з яе тэатралогіяй.

Галінка ў засмужаным ранку

Тэатралогію «Пачакай, затрымайся...» правільней ахарактарызаваць як спявадальна-маналогавы цыкл аб маленстве і юнацтве Ганькі Гурыновіч, які ўвабраў у сябе роздум аб пражытым і перажытым гераніяй і які выдзецца ў асноўным ад імя апавядальніка (у апошняй аповесці ад першай асобы). На карысць гэтага сведчыць невялікая прадмоўка Алены Сямёнаўны да ўсіх аповесцей:

«Кожны раз, калі я азіраюся ў тую, цяпер ужо даўнюю далечыню, кожны раз я пытаюся ў сябе: «Няўжо гэта там, за тым засмужаным ружовым туманам ранкам, жывой галінкай зелянееш ты сама? І гэта тваім босым нагам гэтак лёгка хадзіць на свеце? І няўжо твая гэта песня звiніць і не ведае стомы з ранку да вечара? І гэта ў цябе столькі шчырага даверу, хто б ні страўся табе на дарозе, хто б ні зваяўся да цябе прыхільным словам?»

І цяпер, калі між намi лягла неабсяжная прастора часу і ўзросту, калі лягло столькі каменя на той дарозе, якая нас раззяла і раз'яднала, я пытаюся, дзiвячыся і спадзеючыся:

— Тая даўня з таго далёка Ты — гэта Я? І Я цяперашняя — гэты Ты таксама? І я заву цябе са смуткам і надзеяй адтуль, з тае раніцы:

— Пачакай, затрымайся...»

Вірганне ў маленства, імкненне «затрымаць» тое, што даўно страчана безваротна. Але разам з тым гэта і жаданне з вышніх пражытых гадоў асэнсаваць шлях, пройдзены равеснікамі, паказаць, як новыя сацыяльныя грамадскія ўмовы спрыялі нараджэнню, фарміраванню новага чалавека, як ён, чалавек гэты, ад галечы і нішчыніцы здолее узняцца да вышынi культуры. У тэатралогіі сапраўдная песня маленству — то задумліва-сумная, то чуйна-папелаяна, і голас аўтара ў ёй зліваецца з голасам Ганькі Гурыновіч, якая ўваходзіць у неабсяжны свет жыцця.

Першая частка «Расці, Ганька» — найбольш «дзіцячая». Яе, у адрозненне ад наступных, асабліва «Новы свет» і «Пачакай, затрымайся...», у якіх склад мыслення аўтара, ды ўся канцэпцыя жыццёвых і грамадскіх з'яў больш складаная, смела можна адрасаваць дзецям маладшага ўзросту. У цэлым жа тэатралогія больш цікавая старшакласнікам.

Ганька Гурыновіч не старэе

Увогуле, калі акінуць позіркам творчасць Алены Васілевіч, лёгка заўважыць, што аўтар, па сутнасці, пастаянна сочыць за нейкім сваім пэўным чытачом. У самым раннім узросте яму прапануюцца невялікія апавяданні, у крыху старэйшым — таксама творы «малаго жанру», толькі з больш складанай праблематыкай і, нарэшце, калі школьнік ужо здатны самастойна арыентавацца ў падзеях, калі ў яго ёсць пэўная жыццёвая пазіцыя, ён перагорне тры старонкі жыцця Ганькі Гурыновіч, калі яна вучылася — спачатку ў педагагічным вучылішчы, а крыху пазней — у настаўніцкім інстытуце.

Пісьменніца не абмінае вострых момантаў у жыцці гераніі, падрабязна апавядае, як Ганька праходзіць праз першыя свае выпрабаванні, як вучыцца разумець людзей. Тэатралогія і цікавая гэтай чуйнай увагай да ўнутранага свету

дзіцяці, характар якога паступова фарміруецца, набірае моцы і сілы.

Крочыць па жыцці Ганька Гурыновіч, а поруч з ёй ідзе і чытач, які адчуў у дзяўчыны свайго добрага сябра. Разам з ёй наведвае школу, знаёміцца з настаўнікамі, разам з ёй развітваецца на пероне вакзала з Ванем Лазоўскім, якога яна пакахала шчыра і самааддана. І разам з аўтарам хочацца яму сказаць: «Пачакай, затрымайся!» Затрымайся ў радасным, шчаслівым гэтым імгненні свайго жыцця, калі ўсё так хораша, прыгожа наўкола, калі столькі светласці і харашта.

Затрымайся, Ганька! Ты яшчэ не ведаеш, што праз месяц і дванаццаць дзён пачнецца самая страшная ў гісторыі чалавецтва вайна і многія жыццёвыя выпрабаванні (куды ім да тых, што былі ў тваім маленстве) чакаюць цябе. А можа, і не трэба спяшацца ў гэтай імклайва хадзе па жыцці? Ты ж знайшла ўжо ў ім сваё месца, ты дарослы чалавек, Ганька!

Алена Васілевіч быццам падводзіць рысу пад пэўным перыядам у жыцці сваёй гераніі. Менавіта пэўным, бо ў некаторых апавяданнях, пра якія гаварылася, чытач яшчэ сустрэнецца з Ганькай. І не важна, калі галоўную геранію завуць інакш, — важна, што сярод персанажаў угадваецца і яна, Ганька Гурыновіч, якая па-ранейшаму упэўнена крочыць па жыцці, узіраючыся ў новыя яго блізка і далёкія гарызонты.

Герой твораў усё без выключэння (станючыя, зразумела) глыбока чалавечыя. Гуманістычны патэнцыял іх душы часам, магчыма, і не заўсёды адразу заўважаны, аднак дастаткова прыгледзецца ўважлівей, і адкрыецца тое глыбіннае, схаванае ўнутры, што сведчыць аб добрыні, чуйнасці. Чароўнасць пазнання свету стане чароўнасцю пазнання канкрэтнага чалавека ва ўсёй яго складанасці і шматграннасці.

* * *

Перш чым узяцца за прозу, Алена Васілевіч студэнткай Рагачоўскага настаўніцкага інстытута пісала вершы. Да пазні зварнула сяноў, калі ўжо зарэкамандвала сябе выдатным празаікам. Сведчанне таму — цыкл з чатырох вершаў «Радкі — без часу» («ЛіМ», 1994, 4 сакавіка), напоўнены філасофскім падтэкстам і тым аптымізмам, што на мяжы рэальнасці і вечнасці, і які характэрны для людзей з моцным характарам, вялікіх жыццёлюбав. Адзін з гэтых твораў гучыць, па сутнасці, уласна напісанай эпіграфіяй:

«Спыніцеся!
Пастойце не ў крусе,
Засмейцеся!
Успомніце мяне.
Я вас пачую.
Я вам адгукнуся
З майго
Далёку».

Тады да шляху ў далёкасць у яе было яшчэ 27 гадоў. Пайшла ў вечнасць 8 жніўня 2021 года. Жыццё не пеціла яе не толькі ў маленстве — балючая рубчына на сэрцы з'яўлялася і пазней, калі ўжо прыйшло прызнанне. Прынамсі, рана памерла дачка. І першае каханне пастаянна адукалася незваротным болям. Дзі насуперак усяму жыла. Не магло яе жыць. Ішчэ адно сведчанне таго, што кожным з нас апякуецца Усявышні. Яму аднаму падуладна ведаць і вырашаць, каму колькі вёснаў і зім адвесці.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Беларускі саюз мастакоў — адна з найстарэйшых грамадскіх творчых арганізацый краіны, якая аб'ядноўвае мастакоў і мастацтвазнаўцаў, — нядаўна правяла ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі XXIV з'езд. Колькасць членаў суполкі перавышае адну тысячу чалавек — на пасяджэнні прысутнічала прыкладна трэць. Справаздачы і выбары, прапановы і дэбаты, звязаныя як з жыццём саюза, так і з мастацкім працэсам Беларусі ўвогуле, — традыцыйны складнікі маштабнай сустрэчы. Гэтым разам звернем увагу на акцэнтны, зроблены рознымі выступоўцамі.

Вядучым XXIV з'езда БСМ выступіў заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі краіны, загадчык кафедры манументальна-дэкаратыўнага мастацтва Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, прафесар Уладзімір Зінкевіч. Ён і прадставіў склад прэзідыума. У яго ўвайшлі Анатоль Маркевіч, міністр культуры Беларусі, і Грына Дрыга, начальнік галоўнага ўпраўлення дзяржаўных спецыяльных культурных мерапрыемстваў і прафесійнага мастацтва

Міністр культуры Анатоль Маркевіч.

Яркі вір творчага жыцця

Міністэрства культуры. Членамі прэзідыума сталі Уладзімір Пракашчоў, генеральны дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея, і праіаэраў Федар Поўны, настаўніц прыхода храма Усіх Святых. Ад самой творчай арганізацыі — Уладзімір Зінкевіч, старшыня Савета БСМ, Глеб Отчык, старшыня БСМ, Наталля Шаранговіч, першы намеснік старшыні, і Андрэй Басальга, намеснік старшыні па арганізатарскіх і творчых пытаннях. У склад прэзідыума таксама ўвайшлі народныя мастакі Беларусі Іван Міско, Уладзімір Тоўсцік і Уладзімір Слабодчыкаў.

Першым з прывітальнымі словамі да ўдзельнікаў з'езда звярнуўся міністр культуры Рэспублікі Беларусь

пасяджэнне закупачнай камісіі. Цяпер ідзе працэс падрыхтоўкі дагавораў. Між тым у прывітанні — творы патрыятычнай накіраванасці і падтрымка творчай моладзі. Дарэчы, для выключэння суб'ектывізму і гуэтаўшчыны пры закупках па прапановах мастакоў укаранілі двухступенчатую сістэму экспертызы работ. Спачатку яны разглядаюцца членамі Рады БСМ, а пасля выносяцца на пасяджэнне закупачнай камісіі.

Асаблівае месца ў сумеснай працы Мінікульта і БСМ займае стварэнне твораў манументальнага мастацтва. Як падкрэсліў Анатоль Маркевіч, найважнейшая сённяшняя задача — стварэнне скульптурнай кампазіцыі «Уз'яднанне» на Кастрычніцкай плошчы. Вядома, што распрацоўка эскізнага праекта ідзе ўжо два гады, але чамусьці пакуль не ўдалося прапанаваць мастацкае рашэнне, якое задаволіла б грамадства. Праца працягваецца: у перспектыве плануецца прыцягнуць да праекта гісторыкаў і мастакоў.

Міністр культуры Анатоль Маркевіч засяродзіў увагу на тым, што члены саюза павінны дакладна разумець сваю прыналежнасць да дзяржавы і той палітыкі, што праводзіцца ў маштабах краіны: — У будучыні асноўнымі задачамі БСМ бацца стварэнне патрыятычных твораў — для гэтага міністэрства плануе ўзнавіць практыку дзяржаўнага сацыяльна-творчага заказу на творы, прысвечаныя гісторыі Беларусі, сямейным каштоўнасцям, каб перадаць іх для экспанавання ў каледжы і дзіцячыя школы мастацтваў, а таксама правядзенне выставачных праектаў і пленэраў, накіраваных на захаванне і папулярнасцю найлепшых традыцый беларускай мастацкай школы.

Дарэчы, за выдатны творчы дасягненні ў нацыянальнай культуры, асабісты ўклад у развіццё беларускага выяўленчага мастацтва і актыўны ўдзел у мастацкім жыцці рэспублікі ганаровай граматай Міністэрства культуры былі ўзнагароджаны жывапісцы Святаслаў Федарэнка і Анатоль Отчык. Падзяка міністра культуры — Грыне Фінцклер, мастаку дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

У сваю чаргу старшыня Саюзамастакоў Глеб Отчык выказаў словы ўдзячнасці і ўручыў падарункі былым кіраўнікам творчай суполкі, прысутным на з'ездзе, — Генадзю Буралкіну, Уладзіміру Савічу і Рыгору Сітніцу. Успомніў падчас адкрыцця мерапрыемства і імяны калег, якія пайшлі з жыцця ў апошнія тры гады. Так, творчая арганізацыя страціла 57 мастакоў.

Далей прагучала справаздача кіраўніка арганізацыі, якая падлічыла колькасць удзельнікаў выставачнай дзейнасці, якая правялася каля 500 экспазіцый: ад персанальных выставак да міжнародных.

— Не буду хаваць: апошнія тры гады былі надзвычай складанымі і напружанымі, — прызнаўся Глеб Отчык. — Свае карэктывы ўнёс каранавірус. Практычна недасяжнымі сталі межаныя выстаўкі і пленэры, рэзка скарацілася міжнароднае супрацоўніцтва, хоць, дзякуючы Міністэрству культуры, удалося паўдзельнічаць у Днях культуры ў Татарстане, мерапрыемствы з удзелам беларускіх мастакоў прайшлі ў Казахстане. У Траццякоўскай галерэі ў рамках Дзён культуры правалі выстаўкі, а зараз рыхтум праект да 100-годдзя СССР. Многія праекты яшчэ чакаюць завяршэння. За гэты час было падпісана шмат пагадненняў, намечана шмат планаў на будучыя тры гады. Асабліва спадзяванні скіраваны на Кітай, Казахстан, Расію.

Прышлося вырашаць і складаныя эканамічныя пытанні, адзначыў Глеб Анатольевіч. Найперш яны былі звязаны з працай унітарных прадпрыемстваў, а таксама з утрыманнем уласнасці ў належным выглядзе. Ён звярнуў увагу на самую вялікую праблему, з якой сутыкнуўся, калі быў абраны на пасаду кіраўніка, — дзейнасць Барысаўскага камбіната дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва імя А. Кішчанкі: там былі і вялікі доўг, і невыплата заробкаў супрацоўнікам... Тры месяцы імкнуліся ўратаваць прадпрыемства, але на той момант бізнес-аналітыкі не давалі станоўчых прагнозаў. Тады ў Адміністрацыю Прэзідэнта, у Міністэрства культуры, у іншыя ўстановы былі накіраваны лісты з просьбай дапамагчы стварыць на базе камбіната музей дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Аднак ахвотных да фінансавання не знайшлося. Прадпрыемства вырашылі ліквідаваць.

— Але разам з тым магу канстатаваць, што Беларускі саюз мастакоў застаўся магутнай арганізацыяй, у якой найважнейшым элементам дзейнасці па-ранейшаму з'яўляецца творчасць нашых сяброў. Сведчанне таму — мноства выставак і велізарная колькасць

іх гледачоў, у тым ліку шмат моладзі. Напрыклад, Рэспубліканская галерэя «Палац мастацтва» выконвае адну з найважнейшых функцый Беларускага саюза мастакоў — актыўна праводзіць выставачную дзейнасць. Сёння колькасць камерцыйных праектаў намнога паменшлася, таму фінансавы стан гэтай пляцоўкі шмат у чым залежыць ад правядзення выставак. Шмат гадоў саюз крытыкавалі за розныя кірмашы, аднак у тэя часы гэта была неабходнасць для жыццявання. Сёння нашы экспазіцыі акупаюцца квіткамі.

Традыцыйна падчас з'езда БСМ адбыліся выбары старшыні — Глеб Отчык быў пераабраны на гэтую пасаду. Упершыню ў гісторыі саюза галасаванне было адкрытым, а іншых кандыдатур не прапанавалі.

Што да пытанняў, якія разглядаліся, — найперш дзейнасць маладзёжнай секцыі. Дыялог скончыўся тым, што яе вырашылі ліквідаваць. Большасць пагадзілася з тым, што маладыя мастакі могуць працаваць у межах канкрэтных секцый саюза. Аднак цэнз на ўступленне змяняцца не будзе. Было агучана шмат праблем, звязаных з памяшканнямі арганізацыі (з'явіўся пункт аб паляпшэнні матэрыяльна-тэхнічных умоў маёмасці саюза і яго ўнітарных прадпрыемстваў). Вялася гутарка і аб адкрыцці новых вытворчых плошчаў для ўдасканалення працы ў ліцейнай вытворчасці, а таксама для апрацоўкі каменю і дрэваапрацоўкі.

Анатоль Маркевіч. Ён падкрэсліў, што дзякуючы намаганням творцаў суполкі на карце Беларусі з'явіліся творы манументальнага мастацтва высокага патрыятычнага гучання: мемерыяльныя комплексы «Ала» і «Памяці спаленых вёсак Магілёўскай вобласці», якія ўвекавечылі памяць аб ахвярах фашысцкага генацыду, помнікі выдатным асобам — Мітрапаліту Філарэту, Якубу Коласу, Івану Шамякіну, памятным знакам «Жывая памяць удзячных пакаленняў» і іншыя. Беларускія мастакі-манументалісты — актыўныя ўдзельнікі рэстаўрацыйных работ на аб'ектах гісторыка-культурнай спадчыны, п'яна яны працуюць і над аздабленнем новабудоваў, станцый мінскага метрапалітэна.

— У 2019—2022 гадах супрацоўніцтва Міністэрства культуры і Беларускага саюза мастакоў развівалася па шэрагу кірункаў, — адзначыў Анатоль Мечыслававіч. — Найперш разам працавалі над удасканаленнем заканадаўства. На аснове прапановы Беларускага саюза мастакоў у новую рэдакцыю Кодэкса Рэспублікі Беларусь аб культуры ўключаны нормы, якія вызначаюць паняцце «творчая майстэрня» і пашыраюць магчымасці творчых саюзаў для ажыццяўлення дзейнасці, што прыносіць даходы без стварэння камерцыйных арганізацый. Таксама ў новай рэдакцыі палажэння аб парадку стварэння і прыёме твораў манументальнага і манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, зацверджанай пастановай урада ў студзені 2022 года, рэалізавана прапанова мастакоў аб тым, што эскізыныя праекты такіх твораў, якія ствараюцца за кошт сродкаў бюджэту, павінны выбірацца на аснове адкрытых конкурсаў. Яшчэ адным важным кірункам сумеснай работы, на думку міністра культуры, з'яўляецца набыццё работ беларускіх мастакоў для папаўнення музейных калекцый. За мінулыя гады была не толькі захавана практыка закупак за кошт сродкаў рэспубліканскага бюджэту Міністэрства культуры, але і прынята рашэнне закупляць работы мастакоў з рэгіёнаў. Так, у 2021 годзе набылі 53 творы выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва на суму 341 500 руб., у тым ліку 23 работы маладых мастакоў. Сёлета таксама адбылося

У наступным годзе Беларускі саюз мастакоў будзе адзначаць 85-годдзе. Да таго ж 50 гадоў спюніцца Палацу мастацтва. Таму запланавана правядзенне серыі выставак сучасных мастакоў з фондавай калекцыі саюза і ўдзельнікаў асобных секцый. «Мы не будзем змяняць нашу выставачную актыўнасць, — паабяцаў старшыня БСМ Глеб Отчык. — Трэба захаваць такі ж яркі і моцны вір творчага жыцця ў Палацы мастацтва, фестывалі розных відаў мастацтва на іншых пляцоўках сумесна з дзяржаўнымі музеямі і ўстановамі. Плануем яшчэ больш уключыць у выставачную дзейнасць абласныя арганізацыі, актыўна праводзіць рэспубліканскія праекты на абласных выставачных пляцоўках». У саюзе мяркуюць, што працягнуцца мастацкія пленэры, а таксама сустрэчы з мастакамі. Што таксама важна — будзе прадоўжана работа над сайтам БСМ, які пакуль знаходзіцца на стадыі дапрацоўкі і нападўнення. Абарыкоўвалася і стварэнне інтэрнэт-галерэі калекцыі Беларускага саюза мастакоў. Аднак для гэтага ўсе творы з фондаў павінны быць алічаваны, з чым пакуль ёсць складанасці.

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота Кастуся ДРОБАВА

Зазірнуць у прачыненыя дзверцы

У дзень з'езда Беларускага саюза мастакоў у Палацы мастацтва пачала працаваць выстаўка «Залаты фонд». Яна прымеркавана, па-першае, да Года гістарычнай памяці, а па-другое, да самога з'езда. Экспазіцыю склаў жывапіс са сховішчаў аб'яднання. Вядома, што ў калекцыі БСМ, якая ахоплівае 50 гадоў гісторыі беларускага мастацтва, налічваецца каля 10 тысяч твораў жывапісу, графікі, скульптуры, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Пра некаторых аўтараў ды іх карціны з выстаўкі — асобная гаворка.

Віталій Цвірка «Вечаровае сонца», 1971 г.

Адным з галоўных мастакоў праекта можна назваць Віталія Цвірку — творы яго аўтарства пераважаюць, а адна з яго карцін упрыгожвае афішу. Засяродзім увагу на яго «Вечаровым сонцы» (1971) — адным са шматлікіх пейзажаў, прысвячэнняў прыродзе, якая без перабольшання была для творцы ўсім. У ёй — крыніца сіл і натхнення, што нараўне з талентам было, як можа падацца, канстантай. Народны мастак Беларусі Леанід Шчамялёў пісаў: «Помню яго паўжартаўлівае-паўсур'эзнае выказванне: «Я магу швабрай так мазануць па палатне, а пасля пэндзлем першага нумара так паставіць пару кропак, што... будзе ласкавы, карціна гатова!»» З аднаго боку — добрая працаздольнасць, з іншага — імпат, якому толькі пазайздросціш і за якім тоіцца напружаная размова і душэўная праца. У «Вечаровым сонцы» глядач назірае неверагоднае спалучэнне, за якое так любяць творчасць жывапісца. Плумачыцца гэта тым, што пры выкарыстанні пераважна прыглушаных колераў, пры частым злучэнні доволі змрочных фарбаў атрымліваецца вельмі мяккі і цёплы, пяшчотны і лагодны пейзаж, напоўнены цішынёй, у якой, калі прыслухацца, чуецца дыханне зямлі.

Зусім іншым беларускім краявід бачыў Іван Рэй, дарэчы, вучань Віталія Цвірка. Яго яркі пейзаж «На Гомельшчыне» (год стварэння не пазначаны) вельмі пераклікаецца з больш знакамітай карцінай аўтара «Малінавы зван» (1983). Абодва — прысвячэнне лету, яго цёпліні і спакою. Аднак твор, які паказвае сціплы куток Гомельшчыны, цалкам прасякнуты чырвоным. Вядома, што над многімі творамі Іван Рэй працаваў вельмі доўга, шмат увагі надаючы колеравым эксперыментам, таму карціна магла цалкам змяніцца. Здаецца, і ў гэтым выпадку ў аўтара было шмат ваганняў нахонт таго, якімі павінны быць ідэя, кампазіцыя, настрой. Вырасшы ўсё чырвоны — колер, з дапамогай якога можна выказаць свае перажыванні, асабістыя любові і боль.

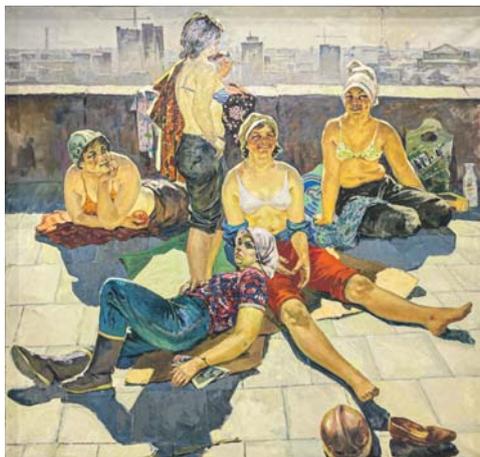
Завяршае тэму апісання прыроды Іван Дмухайла з карцінай «Вясновыя воды» (1980—1981), якая вылучаецца сярод іншых не зусім звычайнай кампазіцыяй. Але першае, што ўражвае пры знаёмстве

з работай, — гэта каларыстычнае рашэнне, якое будзеца на розных пераходах аднаго колера да другога. Што цікава, жывапісец нібыта абмежваў сябе лічымі фарбамі, стварыўшы лаканічны і гарманічны сюжэт, які некаторым можа падацца толькі эцюдам... Пагадзіцца з гэтым будзе несправядліва. Гледзячы, мы нібыта ўваходзім у прастору карціны, адчуваючы пахі свежасці вады і паветра, цэльна і лёдзь улоўны халадок вясновага ветрыка... А што, калі краявід — толькі фантазія, сон? Што, калі гэта толькі невыразны, мутны «адбітак» позірку мастака, які праз змрок здолеў павялічыць прастору перадаць свае адчуванні і чаканні? Час сутак, выяўлены на карціне, таксама прымушае сумнявацца, хоць сама ідэя скіроўвае да варыянта з досвіткам — парой, калі ўсім нам (па ўласным жаданні ці не) неабходна прачнуцца.

Дарэчы, вельмі ўдала працаваў з фантазіяй, міфам Сяржук Цімохаў. Бясспрэчна, яго «Лесавік» (1991) не ўпісваецца ў экспазіцыю, поўную рэалістычных матываў і вобразаў. А, між іншым, творца даследаваў спадчыну дахрысціянскага перыяду, звяртаючы ўвагу на тое, што язычніцтва, якое было найперш, — несправядліва забыта. Натуральна, той жа «Лесавік» — гэта не ілюстрацыя, а перасэнсаванне тых ці іншых вобразаў і сімвалаў, шматзначная інтэрпрэтацыя. «Бажаство не павінна быць цалкам рэалістычным, трэба, каб яго выява пакідала адчуванне недасказанасці — як у белых верхах, што даюць аснову для роздуму і заканчваюцца шматкроп'ем», — адзначаў Сяржук Цімохаў. — У любой карціне павінны быць «прачыненыя дзверцы» — кожны глядач можа праявіць фантазію і дарэвіць сюжэт.

Між тым прыродны складнік вельмі моцна гучыць і ў многіх іншых творах мінугага, хоць і не вельмі далёкага. Асабліва стасункі з ім меў Міхась Чэпкі. На выстаўцы — яго работа «Час цвіцення траў» (1980). Выразная кампазіцыя, вытанчанасць ліній, яркія, але не крыклівыя колеры, немудрагелісты сюжэт — асаўныя характарыстыкі жывапісу

Міхася Чэпіка. Мастак імкнуўся перадаць і ўславіць дух народнага жыцця. Узнёслаць, з якой ён звяртаецца да гледача, своеасабліва атмасфера святочнасці пануюць і ў творы «Час цвіцення траў», які расказвае ўсяго толькі пра адпачынак калгаснікаў. У ім, як і ў іншых палатнах, бачыцца, з аднаго боку, несур'эзная гульня і, з іншага, моцная і нязгасная ўлюбёнасць ва ўсё прыгожае, што мастак бачыў у жыцці. Невыпадкава герояў карціны ён выявіў амаль з вышынні ігушынага палёту — не вельмі чаканы ракурс у адлюстраванні такой тэмы.

Фёдар Бараноўскі «Брыгада», 1985 г.

Далей — яшчэ больш пра людзей. Так, найперш прыцягвае ўвагу «Партрэт народнага мастака БССР, прафесара А. Бембеля» (1980—1982) Івана Стасевіча, які ўвайшоў у гісторыю айчыннага мастацтва як майстар сюжэтна-тэматычнай карціны і партрэта. Вяля Андрэя Бембеля — маштабная яркая работа, пра існаванне якой многія сёння і не здагадваюцца. Галоўным, што кранае ў гэтым палатне, з упэўненасцю можна лічыць манументалізацыю вобраза скульптара, якая дасягаецца сродкамі як відавочнымі, так і абсалютна схаванымі ад зроку гледача. Да таго ж нельга не адзначыць дакладнасць

перадачы аблічча героя — назіральнасць мастака бясспрэчная.

У рэчышчы адной з галоўных тэм беларускага жывапісу — падзей Вялікай Айчыннай вайны — нельга не згадаць імя Мікалая Залознага, у прыватнасці яго палатно «Вярнуўся» (1975). Эмоцыі і драматызм, уласцівыя творчасці жывапісца, раскрываюцца тут у поўнай ступені. Аднак галоўнае адрозненне ад работ у гэтым прыкладным шэрагу хаваецца ў адчуванні нечага страшэннага, неспазнаннага, няхай яркасць і жывасць фарбаў, урачыстасць шчырага дзейства спрабуюць пераканаць у адваротным.

Завяршаюць неструктураваную зборку падборку Мікола Селяшчук і яго «Дачыненне» (1978). У адрозненне ад вышэйпералічаных, гэтая работа сустракалася на выстаўках апошняга часу. Схематычная гісторыя, заўважная метафара, дэталізаванасць — далёка не ўсе складнікі «Дачынення», якое паўстае перад гледачом не як рэальная сцена, а як канструкцыя. (Мабыць, менавіта ў прысутнасці такіх канструкцый заключаецца непрыманне некаторымі творчасці Мікалая Селешчука і яе прыступнасць.) Верагодна, твор вельмі асабісты, шчыры, аднак падаецца не вельмі змястоўным і арыгінальным у адрозненне ад большасці яго работ.

«Залаты фонд» будзе працаваць да 29 снежня. Дарэчы, таксама да 29-га ў Палацы мастацтва можна ўбачыць выстаўку «Калі сляза скацілася на попель», створаную па выніках адмысловага сімпозіума. Яго тэма — трагедыя насельніцтва на акупаванай тэрыторыі Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Мэтай праекта было яшчэ раз нагадаць аб трагічным гістарычным мінулым беларусаў, прыцягнуць увагу грамадскасці да неапраўданых страт і гора, звязаных з вайной, і выказаць пашану продкам. Удзельнічалі Алена Андрушчанка, Андрэй Басальга, Ігар Гардзіёнак, Юрый Крупянкоў, Вольга Крупянкова, Вольга Нікішына, Андрэй Пяткевіч, Таццяна Сіплевіч, Юлія Шаціла і Усевалад Швайба.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Сяржук Цімохаў «Лесавік», 1991 г.

Барыс Забораў «Будні Мінска», 1963 г.

Святлана Каткова «Прадкване бяды», 1989 г.

За дабро — у рабро!

Рушым далей па праграме ігравога кіно XXVIII Мінскага міжнароднага кінафестывалю «Лістапад». Сённяшняга гасця нашай падрубыкі — расійскую стужку «Здаровы чалавек» (не блытаць з серыялам «Добры чалавек» з тым жа акцёрам на галоўнай ролі!) — у сталіцы сустралі аншлагам, а праводзілі працяжныя апладсментамі. Упадабалі карціну і члены журы, не толькі адзначышы яе ў намінацыі «Найлепшая мужчынская роля», але і прысудзішы рабоце Пятра Тадароўскага галоўную ўзнагароду форуму — Гран-пры «Золата «Лістапада»». Акрамя таго, малады пастаноўшчык быў удастоены спецыяльнага прыза Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За гуманізм і духоўнасць у кіно».

Спадчыннасць

Мы ўжо пісалі пра гістарычную падаплёку гэткай фестывальнай развязкі, ды не лішнім будзе сёе-тое нагадаць. Рашэнне журы аддаць перамогу фільму «Здаровы чалавек» бачыцца глыбока сімвалічным ужо таму, што мае пад сабой трывалую аснову і стаіць

Мікіта Яфрэмаў у ролі тэлеведучага Ягора Ціханавы.

на падмурку іншага рашэння амаль 25-гадовай даўнасці. Гісторыя, пра якую ідзе гаворка, мела месца ў 1998 годзе. Гран-пры фестывалю «Лістапад» тады дасталася фільму «Краіна глухіх», цёпла сустрэтам у мінскімі глядачамі, так і профільнай беларускай прэсай. Аднаведна, узнагароду атрымаў пастаноўшчык — бацька сёлетняга лаўрэата Валерыя Тадароўскі. У 1998-м ён быў нямногім старэйшы за свайго сына цяпер.

Удастоішы Тадароўскага малодшага «Золатам «Лістапада»», дырэкцыя і журы фестывалю досыць элітантным чынам засведчылі сімвалічнае «вяртанне да каранёў», якое было анансавана яшчэ на прэс-канферэнцыі напярэдадні першых мерапрыемстваў і аб якім падчас цырымоніі закрыцця казаў старшыня форуму Аляксандр Яфрэмаў. Удвая сімвалічнай узнагароджанне выглядае ў святле фестывальнага слогана «Сапраўдныя каштоўнасці». Праграма, падрыхтаваная сёлета, пераконвае: не апошнія месцы сярэд такіх каштоўнасцей займаюць традыцыя і спадкаемства. Тут дарэчы будзе згадаць, што Пятром звалі і дзеда — савецкага кінарэжысёра («Ваенна-палявы раман», «Інтэрдзяўчынка»).

Спрацацца не станем, гісторыя прыгожая, ды на карысць фільму нічога не кажа. Наадварот, яна дае падставы лічыць, нібыта рашэнне аб перамоце «Здаровага чалавека» прымалася не ў апошнюю чаргу з аглядак на яго багаты бэкграўнд. Само сабой, гэта ні ў якім разе не прыніжае мастацкіх вартасцей фільма-лаўрэата

Акцёры Дар'я Балабанава і Мікіта Яфрэмаў падчас здымак фільма.

(ён якраз атрымаўся вельмі дастойны), але непрыемны асадак усё ж застаецца. У рэшце рэшт у конкурсе былі і іншыя моцныя работы (некаторыя больш радыкальныя, некаторыя — менш). Можна нават запозрыць журы на чале з рэжысёрам Дзмітрыем Астраханам у тым, што яго, асабліва не мудруючы, пайшло на лінію найменшага супраціўлення.

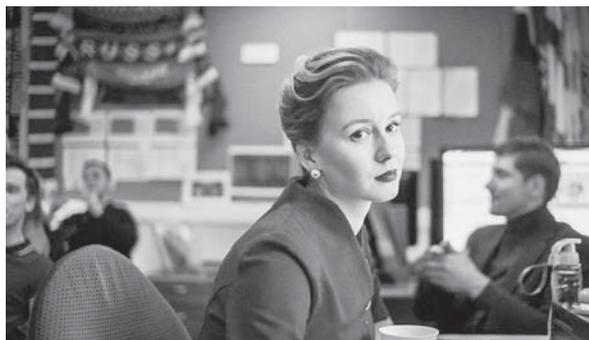
Гісторыя захворвання

Пра што кіно? Матэрыяльна забяспечаны і ў меру шчаслівы Ягор Ціханай (ролю выконвае нашчадак

яшчэ аднаго славутага кінематографічнага роду Мікіта Яфрэмаў), выдучы спартыўных навін і ўзорны сем'янін, рызыкуючы ўласным жыццём, выратоўвае незнаёму дзяўчыну ад гвалту на вуліцы. Улічваючы медыйны статус героя, выпадак шырока асвятляецца ў СМІ. Аднак лёс падкідвае новае выпрабаванне. Убачышы праз пару дзён труп уратаванай ім дзяўчыны на месцы іх першай сустрэчы, Ягор знаходзіць сябе на краі экзістэнцыяльнай прорвы. Выйсце адшукваецца нетрывіяльна: пад цяжарам пякучай віны мужчына запісваецца ў валанцёры, каб дапамагць тым, хто ў гэтым мае патрэбу.

У вольны ад працы час Ягор разам са спецыяльнымі атрадамі шукае зніклых людзей па лясках і закінутых будынках, а таксама наведвае хоспіс для анкахворых дзяцей, стрымліваючы рвотныя патугі перад страхам смерці. Тут ён знаёміцца з жыццерадасным Лёхам, які ўражае галоўнага героя сваім аптымізмам. Акцёр Алег Чугуноў на момант здымак было ўсяго 16 гадоў (на мінскім фестывалі ён атрымаў прыз за найлепшую мужчынскую ролю). І ўсё б нічога, ды, як ні парадаксальна, валанцёрская дзейнасць аказвае разбуральны эфект на асабістае жыццё тэлеведучага, аддаляючы яго ад цяжарнай (ужо другі раз) жонкі (Ірына Старшанбаўм), дачкі (Паліна Айнудзінава) і сяброў.

І гаворка нават не пра тое, што герой меў неасцярожнасць зблізіцца з маладой напарніцай па валанцёрстве

Ірына Старшанбаўм у ролі жонкі галоўнага героя Маі Ціханавы.

(Дар'я Балабанава), і не пра тое, што, занадта захапіўшыся сваім «хобі», ён забыў пра эфір і ў канчатковым выніку вылецеў з працы. Не, хутчэй разлад паміж ім і блізкімі носіць ідэалагічны, светапоглядны характар. Сябры і калегі абвінавачваюць героя Мікіты Яфрэмава ў паказным альтруізме, спробе за кошт добрых спраў выставіць сябе святым, пакутнікам і такім чынам прысароміць сваіх таварышаў. Або дакараць яго за тое, што ён асмеліўся агульнае паставіць вышэй за асабістае, што аддана дапамагае незнаёмцам (чытай: «чужым»), забываючы пра блізкіх (чытай: «сваіх»).

Працяканне захворвання

Пагадзіцеся, як для сюжэтнай завязкі, дык вельмі небанальна! Праблемы, узятыя аўтарамі (сцэнарый рэжысёр Пётр Тадароўскі напісаў уласноручна), безумоўна, вартыя пільнай увагі, і, што самае цудоўнае, дазваляюць ствараць цікавыя драматычныя калізій. Гледачоў чакаюць разважаны (зразумела, завуаліраваны, вырашаны драматургічнымі сродкамі) і аб прыродзе альтруізму, за якім неадчэпна цягнецца эгаізм, і аб ачысленні, якое прыносіць самаахвяраванне, і, канешне ж, аб зайздрасці і рызыках, якія такой дзейнасці спадарожнічаюць. Словам, тут і на самай справе ёсць дзе разгарнуцца.

Разам з тым, нягледзячы на тое, што перад намі — толькі ўдмаіцеся! — усяго другая поўнаметражная работа пастаноўшчыка (а на ніве аўтарскага кіно — дык наогул першая), гісторыя пададзена вельмі прафесійна, пераканаўча. Нават возьмем на сябе смеіла сказаць: «Здаровы чалавек» — няхай і раскладзе і стаяў трэці — першы «сапраўдны» фільм у праграме сёлетняга «Лістапада». Стужка дорыць паўнаватрасны кінематографічны вопыт, не развальваецца па дарозе і, што не менш каштоўна, прапануе спажаць для розуму.

Рэжысёр карціны Пётр Тадароўскі дае ўказанні здымачнай групе.

Дапамог і ўдзел творчага гуру Пятра Тадароўскага (відавочна трэцяга пасля бацькі і дзеда) — Барыса Хлебнікава, які пагадзіўся стаць мастацкім кіраўніком праекта.

Уплыў флегматычнага, трохі адцягненага почырку пастаноўшчыка «Арытміі» (між іншым, стужкі адкрыцця XXIV кінафестывалю «Лістапад») праступае на целе фільма тут і там. Безумоўна, прысуды выносіць рана, але, мяркуючы па папярэднім праекце Тадароўскага малодшага — камерцыйным «Лаўсторы», яго асабісты творчы тэмперамент усё ж такі крыху больш імпульсіўны. Як бы там ні было, а кіно працуе! Адзіная заўвага: па вялікім рахунку, рэальных нагод элавацца і крыўдаваць на галоўнага героя ў іншых няма. Шчыра, нічога асабліва страшнага і непяпраўнага з імі не адбываецца і дзеянні Ягора на іх жыццё кардынальна не ўплываюць (прынамсі, напачатку).

Эпікрыз

Так, кіно, канешне, працуе, але хіба гэтага дастаткова? Камусьці — напэўна, ды, на нашу думку, крытэры павінны быць больш строгімі. На гонар рэжысёру, яго твор пакідае прастору для спрэчак і інтэрпрэтацый: заўсёды прыемна, калі ёсць з кім паспрацаваць, каму апаніраваць, з кім не пагадзіцца. Уласна, пытанне да фільма такое: тома хрысціянскага самаахвяравання дзеля незнаёмых людзей хоць і не збігае, але ўжо была даведзена да розуму іншым аўтарам — Юрыем Быкавым у цудоўнай стужцы «Дурань» 2014 года (асобныя рэплікі паўтараюцца амаль даслоўна). Але ці змог рэжысёр і аўтар сцэнарыя навінкі сказаць у межах гэтай тэмы штосьці новае?

Увогуле, што ён, на сутнасці, скажаў і чаму паставіў кропку там, дзе паставіў? Карціна прэтэндуе на канцэптуальнасць, поўную падпарадкаванасць адной ідэі (гэта ясна з назвы і пастаянна прагаворваецца ў рэпліках), але якую ідэю яна нясе?.. Вось ёсць, умоўна кажучы, фільмы пра каханне, што ўмудраюцца

Сцена з фільма: на заднім плане акцёры Дар'я Балабанава і Алег Чугуноў.

паралельна ахапіць яшчэ мноства розных праблем. Такія нават не спрабуюць адказаць на нейкія пытанні. Якія пытанні, прабачце, могуць быць да найсвяцейшага пачуцця ў свеце? Згадаем тут карціну «Міжсезонне» (рэж. Аляксандр Хант, 2021), паказаную на фестывалі ў рамках Дзён расійскага кіно, запамінальную, вялікую, амаль што бязмежную.

А ёсць іншыя фільмы: яны задаюць пытанні ўжо ў самой назве. Аднак ці здольныя адказаць на іх? Сюды ж аднасім і «Здаровага чалавека». Так, фармальна пытаннік у назве апушчаны, але ён, тым не менш, маецца на ўвазе. Пацвярджэннем служыць і той факт, што ў фільме адпаведная рэпліка гучыць (героі напалі-сур'ёзна пачынаюць сумнявацца ў адекватнасці Ягора Ціханавы), і рэжысёр ледзь не ў кожным інтэрв'ю вымушаны ад яе ўхіляцца... У астатнім жа ў здымачнай групе атрымаўся добрае кіно. Зроблена яго ладна, прафесійна, па-майстэрску. Сваім фільмам Пётр Тадароўскі засведчыў: ён у прафесіі — чалавек невыпадковы і, верагодна, застаецца ў ёй надоўга. На наша шчасце!

Мікіта ШЧАРБАКОВ

Шукаць і знаходзіць, або Фібула, крэсіва, гісторыі змесціва...

Калі ўсё сыходзіць у гісторыю, то гісторыя — гэта ўсё, мярке рускі паэт Канстанцін Кушнер. Такую глабальную гуманістычную моц адлюстроўвае і Год гістарычнай памяці, які крочыць па нашай краіне. Ідэю шанавання мінулага і захавання традыцый засведчаюць шматлікія рэспубліканскія маштабныя праекты і ініцыятывы. Ды ёсць і прыватныя, няхай на першы погляд меней заўважныя, але іх каштоўнасць відавочная ў кантэксце спазнання свайго гістарычнага мінулага, а значыць, умацавання нацыянальнай ідэнтычнасці і адзінства.

«Беларускі скарбашукальнік» — гісторыка-краязнаўчы клуб, які адкрыўся як праект прыватнай ініцыятывы 23 верасня 2008 года. Спачатку гэта выглядала як першая ў Беларусі суполка аматараў прыборнага пошуку з дапамогай металашукальніка або металадэтэктара. Але хутка

Знаходка Максіма Котава — бронзавая фібула II—III стст. новай эры.

хобі, якое атрымала назву скарбашукальніцтва і бум якога пачаўся за мяжой з 1970-х гадоў, перарасло ў прафесійную справу, бо члены клуба сталі разумець, што прыборны пошук як такі — знайшоў, адкапаў — павярхоўны: галоўнае тут — судакрананне з гісторыяй. І таму пайшлі далей — пачалі арганізоўваць экспедыцыі па Беларусі, маючы на мэце захаваць тое, што нам дасталася ў спадчыну, і перадаць маладому пакаленню.

Заснавальнік клуба Максім Котаў, які з 2007 года з'яўляецца членам Беларускага геаграфічнага таварыства, лічыць, што, вывучаючы знойдзенае, воляі няволяі становішся краязнаўцам:

— Надзвычай плённай выдалася экспедыцыя ў 2010 годзе па Віцебскай вобласці — Глыбоцкім і Полацкім раёнах, калі мы паехалі па зніклых населеных пунктах і вёсках, якія адшуквалі на картах. Нашу ўвагу прыцягнула ўзаранае поле каля возера Вялец і вёска Ханякова Глыбоцкага раёна. Месца не з'яўляецца помнікам археалогіі і побач няма ахоўных зон. І менавіта тут прыйшла ўдача. Пасля пошуку металадэтэктарам я трымаў у руках скарб, яшчэ не ведаючы, што гэта. Ачышчаны ад зямлі, паўстаў дзіўны прадмет: на першы погляд простая жалезяка. Ды ў ходзе ідэнтыфікацыі аказалася, што гэта знаходка, якая стала ўнікальнай для Беларусі, — бронзавая фібула, зробленая ў тэхніцы выемчатых эмаліяў, датаваная рымскім часам II—III стст. новай эры. Фібула — адначасова і ўпрыгожанне, і прадмет гартэра — шпілька з замком. На тэрыторыі Беларусі відомы лічаныя адзінкі аналагічных знаходак такога тыпу.

Што было далей? Даследаванне! Максім Котаў даведаўся, што тэматыкай такога роду знаходка займаецца археолаг Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Зоя Харытановіч. І атрымалася супраца — навукowy артыкул у профільным выданні Інстытута гісторыі НАН Беларусі «Матэрыялы па археалогіі

Беларусі». Так адна знаходка дала глебу для даследаванняў не аднаму навукоўцу. А галоўнае — не стала страчанай для гісторыі, а ўвайшла ў навуковы зварот.

За больш чым 10-гадовую дзейнасць клуб назапасіў кантакты са скарбашукальнікамі-краязнаўцамі іншых краін, у прыватнасці з расійскім клубам «Рарытэт», які ў наступным годзе адзначыць 30-годдзе. Сярод маскоўскіх сяброў — пісьменнік Мікалай Салаўёў, археолаг Андрэй Станюковіч, які дапамог у станаўленні клуба. З аичынных даследчыкаў падтрымку клубу аказвае Леў Казлоў, доктар гістарычных навук, аўтар шматлікіх работ па гісторыі картаграфіі, літаратуразнаўца, член Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— Я ўжо знаходжуся ў такім узросце, што разумю: нічога з сабой не возьмеш — трэба ўсё знойдзенае аддаваць дзяржаве, бо яна адзіная, хто трымае гэта ўсё. Хтосьці радуецца драгім рэчам, золату, срэбру — не гэта галоўнае. Галоўнае — каб мы наступнаму пакаленню перадалі свае традыцыі, каб былі не горшыя, каб ведалі не толькі пра нас, але і мы — пра ранейшых. Дзякуючы таму, што людзі шукаюць, знаходзяць у зямлі і аддаюць дзяржаве, робіцца вялікая справа, — лічыць Леў Раманавіч. — У 1974 годзе я быў у Лондане ў айца Надсана. Жыў у яго цэлы месяц, мы хадзілі ў госці. І ў кожнай сям'і бачылі старажытную карту, адкуль ты паходзіць. На жаль, гэта не распаўсюджана ў нас. Хочь бы хто сказаў: «Я паходжу адтуль або адтуль, я хачу ведаць карані».

Такое жаданне, бяспрэчна, меў Мікалай Ціханавіч Міхей, народны настаўнік Беларусі, кіраўнік атрада «Пошук» 104-й сярэдняй школы Мінска. Ён унёс значны ўклад у пошукавы рух Беларусі. Яго намаганнямі канцэнтрацыйны лагер «Дразды» каля Мінска быў прызнаны нацыянальнай гісторыка-культурнай каштоўнасцю, адзначае Максім Котаў: «Праз паўгода, пасля таго, як мы ўручылі яму знак за актыўную шматгадовую працу, у ліпені 2011-га, Мікалай Ціханавіч быў удастоены нагруднага знака «За актыўны пошук», уручаны ваянным камісарыятам Мінска. Дзякуючы Мікалаю Ціханавічу мы заспелі тую эпоху — ён пражыў 83 гады».

Плён клуба — цікавыя знаходкі ўдзельнікаў, у прыватнасці Васіля Карціновіча, які апантаны любімай справай:

Крэсіва XIX ст.

— Я не асабліва цікавіўся пошукам да таго моманту, пакуль не захацеў сабраць металадэтэктар сваімі рукамі. Да гэтага паяў розныя рэчы, радыёпрыёмнікі. Зайшоў на форум скарбашукальнікаў і натрапіў на схему металадэтэктара, ды, паўтараючы яе, зразумеў, што яна недасканалая, — зрабіў сваю. Так, маючы ўласны інструмент, паехаў у лес,

Максім Котаў і Леў Казлоў.

дзе будавалі дамбы, і знайшоў штосьці незразумелае — сэрца так трапятала, што проста выскочвала з грудзей. Першая мая знаходка значыць вельмі шмат. Каб зразумець, што я знайшоў, паехаў у музей глядзець у стэндах, ці ёсць падобнае. Знайшоў. Гэта аказалася крэсіва XIX ст. Так я стаў цікавіцца гісторыяй. Хацеў знойдзенае крэсіва аддаць у музей, ды, казалі, працэдура вельмі складаная. Я гатовы аддаць таму, каму спатрэбіцца.

Пры ўсіх радасцях знаходак існуе ў гэтай справе і асноўны камень спаўнення — калізіі з законам. Справа ў тым, што нараве з законапалухмянымі захопленымі скарбашукальнікамі ёсць тыя, хто грэбуе агульнамаральнымі каштоўнасцямі і законам. Такія людзі разбураюць помнікі, праводзяць пошукі на забароненых тэрыторыях. Іх называюць ЧА — чорнымі археолагамі, яшчэ — чорнымі капальнікамі.

— Наша ж супольнасць аматараў прыборнага пошуку разумее, што любы разважлівы чалавек павінен несці адказнасць за свае дзеянні, разумець наступствы і сачыць за тым, каб не парушаць закон і не выклікаць парушэнне спакою. Гэта значыць, падыходзіць да справы ўсвядомлена.

раённым аддзел унутраных спраў, і ў следчым адзеле мы пазнаёміліся з Максімам, ён служыў следчым. Многа з гэтай прафесіі Максім вынес для сябе, каб арганізаваць клуб, бо работа складаная, з людзьмі, і галоўнае тут — знаходжанне ісціны. Мы заўсёды хочам разабрацца ў складаных момантах. Мне здаўна было цікава краязнаўства, якое дазваляе спазнаць сваё, роднае. Ты дазнаешся, адкуль ты, шануеш продкаў, іх справу. Так чалавек, па-першае, ідэнтыфікуе сябе ў грамадстве. Па-другое, гэта дае магчымасць прадбачання: ведаеш, што было, і тады зразумееш, спрагнаўш — што будзе.

Энтузіясты, якія працуюць на адну мэту, аднагодца, перакананы Юрый Камянецкі: «Людзі, блізкія па менталітэце, якія жывуць падобнай ідэяй, але пакуль не ведаюць адзін пра аднаго, — з'ява часовая: яны ўсё роўна знойдуцца, пазнаёміцца, бо іх звяздзе ўнутраны агонь, гарэнне». Так сталася і з Леанідам Івановым, сярод знаходак якога — манеты часоў праўлення Аляксандра II — Мікалая II наміналам 1/2, 1, 2, 3, 5 капеек.

Аматары прыборнага пошуку Беларусі.

Дзіўна, як з хобі скарбашукальніцтва нараджаецца любоў да краязнаўства і даследаванняў. «Я звярнуў увагу на вёску Дружба Маскоўскага раёна Мінска, — дзеліцца Максім Котаў. — На той момант яна ўжо пачынала забудоўвацца, ды я паспеў пакантактаваць з жыхарамі. Удалося даведацца шмат важнага, што зараз увасобілася ў нарыс пра мікрараён Брылевічы. Таксама працягваю шматгадовую працу па даследаванні гісторыі мястэчка Радашковічы».

Супрацоўнічае клуб і з арнітолагамі. «У нас была знаходка — калё ад птушкі. Я рабіў запыт, адкуль яно. Беларускі цэнтр кальцавання птушак даў адказ: якая птушка, адкуль, калі была запушчана», — расказвае Максім Котаў.

Як відаць, запалу ў працы членам клуба «Беларускі скарбашукальнік» не займаць! Аднак цяпер клуб не мае свайго інтэрнэт-рэсурсу. У планах — аднавіць калісіць адкрыты ў 2008 годзе першы інтэрнэт-форум аматараў прыборнага пошуку Беларусі, які быў закрыты больш за 10 гадоў таму, але, як аказалася, сёння неабходны. Менавіта сумесныя зносіны і камунікацыя супольнасці адгрытваюць значную ролю ў дасягненні станоўчых вынікаў. Ды клубу — праекту прыватнай ініцыятывы, некамерцыйнаму — без падтрымкі развівацца няпроста. Знойдзена спадчына і гуманістычныя памкненні, заснаваныя на патрыятызме і любові да Радзімы, вартыя яе.

Наталля СВЯТЛОВА,
фота аўтара

Тростыя рэчы

Час, які можа спыніцца

Фота Кастуся Дробова.

Валянціна Быстрымовіч.

Пісьменніца Валянціна Быстрымовіч зачароўвае шчырацю, прастай і глыбінёй з першых хвілін знаёмства. Яна — аўтар зборнікаў аповяданняў «Азарава ўнучка», «Куды нясе вір», «Шкодніцы». Яе героі — актыўныя, адкрытыя жыццю і прыгодам, і ў той жа час смелыя і вынаходлівыя ў вырашэнні няпростых жыццёвых сітуацый. Цяпер Валянціна — супрацоўніца рэдакцыі часопіса «Алеся». У гутарцы з карэспандэнтам «ЛіМа» пісьменніца падзялялася ўспамінамі пра тое, што стварыла яе як асобу і як аўтара.

Пра тое, з чаго пачыналася дарога

Яшчэ са школьных часоў так павялося, што мы звыклі да актыўнага жыцця: хацелі навучыцца ездзіць на веласіпэдах — навучыліся, на матацыклах — навучыліся, на машынах — навучыліся, на конях — навучыліся! Я была найлепшай гоншчыцай і наезніцай — абганяла ўсіх цыганаў у нашым пасёлку (жыла непадалёк Магілёва).

Упершыню, калі села на каня, ездзіла на ім усю ноч, а раніцай злезла — трэба ісці дадому, а не магу! Ногі колам,

не выраўноўваюца! Мы ж каталіся без сядла, нагамі трымаючыся за тулава жывёлы! Хадзіла так суткі і была ў жаху...

Мы займаліся ўсім, чым толькі было можна, паспрабавалі ўсё! Наваг скончылі з сяброўкай школу юных камандзіраў пры Доме піянераў! Дзве дзяўчынкі сярод сарака хлопцаў! Пасля заканчэння агульнаадукацыйнай школы напісалі пьсьмы ў ваеннае вучылішча — марылі стаць капітанамі далёкага плавання! Але нас не прынялі... Прапавалі месца буюфетчыца. Адчувала сябе зняважанай... Сядзела і плакала! Слова «буюфетчыца» няк не ставалася з тым, пра што марылі...

Гэтая цяга паспрабаваць нешта новае не пакідае ўсё жыццё. Калі дзеці былі маленькія, прыйшла з ім у групу на заняткі тэхквандо! Дзяўчаткі стаялі ў канцы залы і таксама спрабавалі нешта рабіць — іх не было з кім пакінуць!

Пра байцоўскую загартаванасць

Калі ў жыцці здараецца нешта небяспечнае, у сілу характару ўва мне ўзнікае спартыўная злосць... Аднойчы ў аэрапорце ў Варшаве ў постпрабудоўчаныя часы раптоўна з абодвух бакоў мяне падхапілі пад рукі два здаравенныя мужыкі ў скуранках, а трэці, таксама ў скуранках, забег наперад... Пачалі патрабаваць грошы... Вакол імгненна ўтварылася пуста, людзі сталі абмінаць... Я не разгубілася, літаральна пайшла на таго, што быў перада мной, павалакла тых, хто вісеў на руках, кажу: «Ах ты дрэн! Зладзеі! Прадаваць ідзі!» Яны яшчэ мацней уцапіліся, але настолькі моцная злосць

стала ўва мне ўздывацца, што адчула неверагодную сілу! І тут у адзін міг яны пакінулі мяне і бяследна зніклі... Падобных выпадкаў было некалькі. Магчыма, я не адчувала б такую ўпэўненасць, калі б не была падрыхтавана фізічна.

Пра выбар прафесіі

Прафесія сама абрала мяне. Пачынала працаваць нарміроўшчыкам на будоўлі: падлічвала заробак і хто што зрабіў. Потым працавала прапрабам, начальнікам участка, будаўнічага ўпраўлення. Стварыла раённае ўпраўленне капітальнага будаўніцтва, затым перайшла ў гарвыканкам намеснікам начальніка аддзела ўпраўлення будаўніцтвам. Працавала два гады ў Міністэрстве працы... Будаўнічы тэхнікум, куды я паступала пасля школы, па тых часах лічыўся вельмі прэстыжным: конкурс быў 14 чалавек на месца. На мой выбар паўплываў дух сапаборніцтва... Скончыла тэхнікум з чырвоным дыпломам і па размеркаванні прыехала ў Мінск. Праца мая была чыста мужчынская. Мяне цанілі за адкрытасць...

Пра захваленні

Больш за ўсё люблю вандроўкі. Разам з дачкой, якая жыве ў ЗША, наведалі Лас-Вегас. Вырашылі паглядзець Даліну смерці. Ехалі праз пустыню ўдваіх на легкавіку некалькі гадзін. У адзін момант знікла сувязь. Нікога нідзе не было: ні чалавека, ні жывёлы, ні расліны. Ад вышніх заклала дашы, як у самалёце... Стала не па сабе. І раптам выехалі на пляцоўку амаль на вяршыні гары: перад намі адкрылася велізарная даліна, акружаная гарамі. Горы

ішлі пластамі: жоўты, аранжавы, фіялетавы. На сонцы яны святліліся, блішчалі, пераліваліся... І ўсё запоўнена блакітным туманам, у якім, бы іскаркі, святлячкі, мільгальні зоркі. Апанавала ашаламляльную ўпэўненасць, што я ў сябе дома: прыехала ў даліну, дзе збіраюцца душы памерлых, — і мая душа таксама калісьці сюды прыляцела... Толькі дзеля гэтага адчування, лічу, патрэбна было туды ехаць.

Аднойчы ў Чарлстане была на беразе акіяна — усё жыццё марыла яго пабачыць! Хацелася яго адчуць... Людзей амаль не было. Бераг выглядаў як першароднае плато: цвёрды, як камень, злеплены з дробных гліняных камячкоў. І — велізарны шэры, сівы акіян. Адчула яго магутнасць. З'явілася разуменне, быццам я — мікракапічная яго частка, атам сярод мільёнаў сабе падобных... Што гэтая істота захоча, тое і зробіць, — твая воля тут зусім не мае значэння. Вырашылі з дачкой паскакава на хвалях. І раптам наварочваюся і... Бачу непадалёк акул! Хваля разварнула яе — і вось яна ўся перада мною: плаўнікі, ад галавы да хваста, і чорныя вочы!.. Ад стрэсу спыніўся час: акула завісла, хваля і кропелькі вады застылі, увесь свет спыніўся!

Пранеслі думкі: Бог мой, чаму менавіта цяпер? Я яшчэ нічога не пасле пабачыць! Яшчэ не пабывала на плантацыі і не паглядзела кракадзіла! Я не хачу зараз!!! Павярнулася да дачкі і крычу: «Бяжы!» Спрабую бегчы сама, а вада трымае! І ўсё ж дабеглі да берага. Думваю, выратавала тое, што акула не была галоднай (смяецца. — **Заўв. рэд.**). Больш у акіян не палезла...

Матэрыял падрыхтавала
Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Калядная рапсодыя

У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» на канале «Культура» Беларускага радыё выходзяць праекты «Адны штрыхом» з вершамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял», дзе гучыць дэтэжтыў Маргарыты Латышкевіч «Уласны крыж».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе старонкі рамана Івана Мележа «Завей, снежань». У «Радыёбібліятэцы» слухайце аповесць Уладзіміра Караткевіча «Дзікае паліванне караля Стаха». Аповяданні Людмілы Рублеўскай «Ахілесова пята» і Генрыха Бёля «Свечкі» чакаюць слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вяршыні эфіры выхадных.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падазямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

Для аматараў паэзіі ў перадачы «Прачудным радком» у суботу прагучыць вершы Эдуарда Дубянецкага, у нядзелю — вершы народнага паэта Беларусі Якуба Коласа (апошні спецыяльны выпуск да 140-годдзя з дня нараджэння класіка).

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» у суботу складуць інсцэніраванае аповяданне «Горкі ліпавы мёд» і спектакль

«Я буду чакаць» паводле аповесці Алеся Васілевіч «У прасторах жыцця» (да 100-годдзя з дня нараджэння пісьменніцы). У нядзелю прагучыць радыёспектакль «Калядныя рапсодыя» па аднайменным аповяданні Уладзіміра Караткевіча.

Юным прыхільнікам мастацкага вяртання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У выхадныя ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» прагучыць спектакль «Мядзведзь сны» па творы Сяргея Бульгі, інсцэніраваная казка Рыгора Остэра «Падземны пераход», радыёінсцэніроўка «Калядныя быль» па казцы Ханса Крысціяна Андэрсена, а таксама казка «Як зайчык да зімы рыхтаваўся». Штовечар у 21.00 для маленькіх гучыць «Вячэрняя казка».

У нядзелю і чацвер увазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Разгаі пра літаратуру». Радыёверсіі тэлеперадачы «Суразмоўцы», якая гучыць на «Культуры» ў нядзелю і сераду, прапануе сустрэчу з кандыдатам філалагічных навук, перакладчыкам Яўгенам Папакулем.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

25 снежня — 105 гадоў з дня нараджэння Таццяны Заранок (1917—2007), беларускай актрысы, народнай артысткі БССР.

25 снежня — 105 гадоў з дня нараджэння Мікалая Зорына (сапр. Табашнікаў, 1917—2004), беларускага артыста эстрады, заслужанага артыста БССР.

25 снежня — 95 гадоў з дня нараджэння Маргарыты Яфімавай (Яўхімавай, 1927—2015), беларускага літаратуразнаўца, крытыка.

25 снежня — 80 гадоў з дня нараджэння Рыгора Данчанкі (1942—2013), беларускага мастака.

26 снежня — 85 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Гіламедава (1937), беларускага крытыка, літаратуразнаўца, заслужанага дзеяча культуры Рэспублікі Беларусь.

27 снежня — 70-годдзе адзначае Сяргей Лагуновіч-Чарэпка (1952), беларускі жывапісец.

28 снежня — 60-гадовы юбілей святкуе Дзмітрый Даўгалёў (1962), беларускі кампазітар.

31 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Мікалая Гуцёва (1912—2007), беларускага графіка, жывапісца, педагога, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

Каляндар падрыхтаваны БДАМЛМ

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Брэсцкае абласное аддзяленне СІП выказваюць шчырае спачуванне Любові Дзікавіцкай з прычыны напатакушага яе вялікага гора — смерці МАЦІ.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

23, 24 снежня — на сустрэчы з пісьменнікамі ў межах кніжнай выстаўкі-кірмашу ў ГЦ «Сталіца». 3 10.30 да 20.00.

28 снежня — на творчую сустрэчу з пісьменнікам Міхасём Пазняковым у гімназіі № 14. Пачатак у 11.00.

28 снежня — у Мінскай гарадскай тэатр паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы (вул. В. Харужай, 16) на паэтычна-музычную імпрэзу паэта-песенніка Фёдара Баравога. Пачатак у 17.00.

Гродзенскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

28 снежня — у Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Ф. Карскага на чарговае пасяджэнне грамадскага дыскусійнага клуба «Словадром». Тэма дыскусіі — «Мір нашаму дому». Пачатак у 17.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная камісія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяснін Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіламедаў
Вольга Далзімедава
Жана Запарыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Віцаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: lim@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325 85-25
адказны скартар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготны для настуўнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку 22.12.2022 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 735

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 2928
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупікасі прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэагуюцца.
Пазыція рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

